

2012. MÁRCIUS
XVI. ÉVFOLYAM / 3. SZÁM

ÖRÖKSÉG

KÉPTÁR

Gyulán, a jobb sorsára évtizedek óta váró Harruckern–Wenckheim–Almásy-kastély északnyugati, a feltevések szerint törökkori köveket is rejtő, szögletes tornyának képe nyáron, még a fák lombjai közt is messziről kirajzolódik. Hát még ősz- és télidőben, amikor legfeljebb egy-egy kósza, csupasz ág takarja. Jól látni a hámló, sárga festéket, a hulló vakolatot, s persze az egykorvolt díszítések maradványait is. A kastély a város elszánt akaratából most új életre kelni látszik. Hivatalunk tudományos munkatársainak szakmai munkájával, a kastély történeti, építészeti és művészettörténeti feltárásával és dokumentálásával siet a leendő helyreállítás segítségére.

Fotó: Hack Róbert

Az Örökség márciusi számában a sokat látott, jobb időket élt, s immár szebb időkre váró gyulai Harruckern–Wenckheim–Almásv-kastélyról írunk. Szólunk építéstörténetéről, a lakói, tulajdonosai életéről, mai, hosszú ideje méltatlan állapotáról, s arról, hogy Gyula város önkormányzata végre megkapta az állami tulajdonból ki nem adható műemléképület vagyongazdálkodási jogát, s tervei szerint **megújul a kastély és kertje, s kulturális, közösségi központ otthona lesz (4. oldal).**

A Harruckern–Wenckheim–Almásv-kastély **historiájának** szemelvényeit mondja el a művészettörténész, a kastély kutatója **(7. oldal).**

Hatodik esztendeje a Kulturális Javak Bizottsága közreműködésével hoz egységes szemléletű döntéseket a KÖH Műtárgyfelügyelete. Az elmúlt évben hetvenkilenc tételről, festményről, iparművészeti alkotásról, **könyvről, kéziratról, levéltári iratról** mondta el véleményét, szakmai állásfoglalását a bizottság **(9. oldal).**

A Kulturális Örökségvédelmi Hivatal Nyilvántartásának **adatrevíziója, térinformatikai feldolgozása** 2009-ben kezdődött meg, azzal a kiemelt céllal, hogy majd elkészülhessen Magyarország térinformatikai „műemléktérképe”. A sokrétű, rendkívüli pontosságot igénylő szakmai munka sok elismerést, legalább annyi vitát, nem egyszer, valljuk meg, ellenérzést váltott ki. Fontosnak tartjuk, hogy folyamatosan közreadjuk azt az írást, amely elemzi, értelmezi az eddig eltelt időszak tevékenységét **(11. oldal).**

Hogyan alakul a hazai lakásállomány sorsa? Merre van a kiút, egyáltalán van-e meghatározható kiút a műemléki védettségű lakóépületeket és az új építésű ingatlanokat egyaránt érintő gazdasági problémák egyre élesebben jelentkező köréből. Erről szól a négyrészes sorozat, melynek második írását közöljük, természetesen ezúttal is **összefüggésben a kulturális örökséggel (19. oldal).**

Betörők jártak egy budapesti lakásban tavaly novemberben. A művészettörténész szakmában sem ismert, ám művészeti alapismereteit, képzettségét otthonról hozó festő, **Kernstock Ágoston nyolc olajfestményét** vitték el. Nemcsak névhasználat, unokatestvéri kapcsolat fűzte az alkotót Kernstock Károlyhoz, a XX. század első felének meghatározó művészehez. Családi hagyományok részét képviselték a művek, amelyekről most szólunk **(22. oldal).**

Századok nyomában4

Kastélytörténet7

Festmények, adománylevelek9

Majdani „műemléktérkép”11

Devizahitel-kiváltást
állami résztulajdonra!17

Ismeretlen festő,
elveszett hagyaték22

A címlapon: A gyulai Harruckern–Wenckheim–Almásv-kastély
Fotó: Hack Róbert

A hátsó borítón:
Tokaj történelmi tája, Tállya
A nemzeti erőforrás miniszter
2012 februárjában történelmi tájjá
nyilvánította a 2002 óta az
UNESCO Világörökség Jegyzéké-
ben szereplő tokaj-hegységi törté-
nelmi borvidéket. A terület
hazánk első történelmi tája
Fotó: Bélavári Krisztina

ÖRÖKSÉG

A Kulturális Örökségvédelmi Hivatal folyóirata
www.koh.hu – ISSN 1786-7894

Felelős kiadó: dr. Tamási Judit elnök

Főszerkesztő: Róna Katalin

A szerkesztőség címe:
1014 Budapest, Tánács Mihály utca 1.
Telefon: 225-4837, fax: 225-4855,
e-mail: sajto@koh.hu

Laptervező: Lelkes Design Bt.,
Telefon: +36-23/312-488
Mobil: +36-30/272-1991
e-mail: lelkes.peter@t-online.hu

Nyomdai kivitelezés:
DEMAX MŰVEK Nyomdaipari Kft.
Telefon: 236-9070

SZÁZADOK NYOMÁBAN

A GYULAI HARRUCKERN–WENCKHEIM–ALMÁSY-KASTÉLY RESTAURÁLÁSA ÉS FENNTARTHATÓ HASZNÁLATA ÉRDEKÉBEN KULTURÁLIS ÖRÖKSÉGVÉDELMI HIVATAL NEVÉBEN DR. TAMÁSI JUDIT ELNÖK ÉS GYULA VÁROS ÖNKORMÁNYZATA KÉPVISELETÉBEN DR. GÖRGÉNYI ERNŐ POLGÁRMESTER 2012. FEBRUÁR 15-ÉN EGYÜTTMŰKÖDÉSI MEGÁLLAPODÁST ÍRT ALÁ. A HITELES MŰEMLEKI HELYREÁLLÍTÁS SZIMBÓLUMAKÉNT IS FELFOGHATÓ, HOGY A SZÍNHELY A MEGÚJULT, GÓTIKUS TÉGLAVÁR DÍSZTERME VOLT.

RÓNA KATALIN

A középkori Vár szomszédságában, műemléki jelentőségű területen évek óta sorsára várva, üresen pusztult az egyedi védettséggel s állami tulajdonból ki nem adható státusú Harruckern–Wenckheim–Almásy-kastély. Szomorú története akkor kezdődött, amikor utolsó tulajdonosai, az Almásyak 1943-ban eladták a városnak, aligha sejtve, hogy néhány év múltán az államosítással ez az épület is oly sok társa drámai sorsára jut. Hogy mit művelt a házzal a következő, közel hat évtized, azt kastélynéző utunk során megláthattuk. Felhúzott falakkal szétszabdalt, egykor elegáns terrek, álmennyezetek, fehérre mázolt, korabeli faburkolatok, bepoliczott ajtók, csövek, lógó vezetékek, a csecsemőotthon itt felejtett, ócska eszközei, mérlegtől fali szappantartóig, a téli napon jeges hideg, helyenként süllyedő házban.

Hogy a kastélyt meg kellene újítani, az időről időre előkerült a gyulai gondolkodásban, különösen azóta, hogy a kétezres évek elején már a csecsemőotthon kiköltözött. A problémát a tulajdonjog is jelentette s persze a finanszírozás kérdése.

„Nem volt kétséges, csakis komoly kötöttségekkel járó műemléki helyreállítás jöhet szóba.”

Most visszanezve a krónikákat, még az is megesett, hogy akár egy forintért is ajánlgatták a kastélyt bárkinek, aki hajlandó vállalni a helyreállítást. Hozzátehetjük ehhez, tán csak rossz tréfa volt, hiszen aki az ajánlatot tette, tudhatta jól, állami

tulajdonból nem adható ki a kastély, de mégis elhangzott az ötlet! Ami tény, nem volt kétséges, csakis komoly kötöttségekkel járó műemléki helyreállítás jöhet szóba. A valóságos lehetőség akkor nyílt meg, amikor a Nemzeti Vagyongazdálkodási és Vagyongazdálkodási Hivatal ez év januárjában átadta a vagyongazdálkodási jogot a városnak. S mert a Harruckern–Wenckheim–Almásy-kastély egyaránt fontos a város és a nemzeti örökség szempontjából, Gyula Város Önkormányzata úgy látta – hangsúlyozta a polgármester –, hogy a kulturális örökség szakszerű megőrzését elősegítheti és garantálhatja a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal részvétele a felújítás előkészítésében és megvalósításában. Ugyanakkor Hivatalunk is lényegesnek tartja, hogy támogassa a várost a kastély méltó hasznosítására irányuló erőfeszítéseiben, és saját eszközeivel

segítse az épület szakszerű helyreállítását. E gondolatok jegyében született a megállapodás, amelynek értelmében a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal és Gyula Városa együttműködik a kastélyépület történetének feltárása és a hasznosítási terv jogerős engedélyeztetése érdekében. S tekintettel arra, hogy a kastély-helyreállítás pénzügyi forrásának megteremtéséhez elengedhetetlen Európai Unió pályázati forrás bevonása – az örökségvédelmi szempontok messzeemenő figyelembevételével – mindkét fél szem előtt tartja a helyreállítást szolgáló pályázati kiírás feltételeit és a pályázati határidőket. A közös munka során a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal munkatársai elkészítik az épület teljes tudományos dokumentációját. Összegyűjtik és elemzik az eddigi kutatási eredményeket. Értékelik a kutatások során feltárt képi és írásos forrásokat, s ezek körét tovább bővítik. Helyiségenként értékelik a készítenek, elvégzik és dokumentálják az épületrégészeti kutatásokat, a helyszíni falkutatásokat, az épülethez kapcsolódó régészeti kutatásokat, falkép kutatásokat. Összefoglaló építéstörténeti és történeti periodizációt készítenek. S mindennek birtokában helyreállítási javaslatot tesznek a már elfogadott, hasznosítási program részleteinek pontosítására, továbbgondolására. Mindemellett Hivatalunk vállalta a Város által elkészített megvalósíthatósági tanulmány és az engedélyezés alatt álló tervek összevezetését a kutatási eredményekkel, s konzultációt a végső program kialakítására, valamint teljes kutatói művezetést a kivitelezés idejére. A Város a fentiek érdekében biztosítja a helyszíni kutatás feltételeket, a helyszínt hozzáférhetővé teszi, s megteremti a technikai feltételeket, a világítást, a falak vizsgálatához állványzat, esetenként más eszközt, illetve a régészeti kutatá-

sokhoz megfelelő fizikai segéderőt ad. S rendelkezésre bocsátotta a kutatáshoz szükséges, már meglévő építészeti felméréseket, amelyeket a Földes és Társai Építész Iroda, Földes László, Vértesy Ágnes és Szlabey Balázs készített.

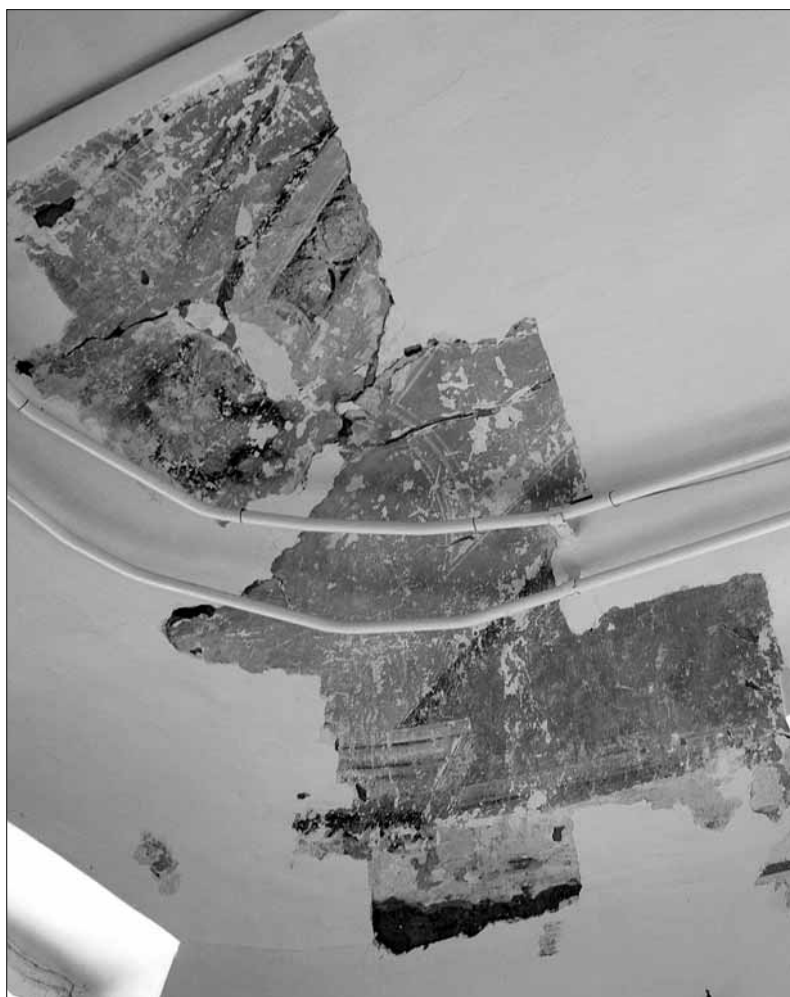
A tragikus állapotban lévő kastély kutatását vezető művészettörténész, Velladics Márta kíséretében, s kalauzolásával jártuk végig a házat, jobban mondva azon szárnyait, helyiségeit, amelyeket a statikusok nem tekintenek életveszélyesnek. Mert ne titkoljuk, ilyenek is vannak szép számmal, s az emeleten, még a kevésbé veszélyesekben is aládúcolták jó néhány helyen a földemet. „Flexibilis” épület – mondja a művészettörténész, jelezve azt a nyilvánvalóan tényekre alapuló feltételezést, a kastély a Körösök mocsárvilágában, minden valószínűség szerint cölöpökre épült. S hozzáteszi, ezt itt ugyan nem szívesen hallják, de a statikai vizsgálatok majd többet mondanak. Ami bizonyos, statikailag komoly megerősítésre van szükség, hisz érzékelhe-

tően és persze láthatóan, nem járunk egyenes felszínen, hol itt, hol ott emelkedik vagy süllyed a padozat, ahogy járunk. S arról ne is beszéljünk, hogy az egyetlen szobában megmaradt parkettázat, milyen formákat képez. Nem a lábunk alatt, hiszen rálépni, veszélytelenül nem lehet.

Hogy mit művelt az eltelt időszak az épülettel? S itt most nemcsak arra gondolhatunk, hogy mit árt az elhagyottság, ily módon az időjárás kényének-kedvének kitétség egy hatalmas háznak kívül-belül.

Sokkal inkább arra, mit tett az emberi kéz és akarat, mit tett a középső szárnnyal s mit a többivel, a különböző építéstörténeti periódusok szerinti, különböző karakterű terekkel, melyekhez hosszú és általában szűk folyosók, lépcsők vezetnek. Hogyan szabdalta szét a tereket, milyen burkolatokat s általában milyen műszaki megoldásokat alkalmazott csak azért, hogy igé-

Mit rejtenek az egymásra rétegzett festések?

KASTÉLYTÖRTÉNET

VELLADICS MÁRTA

A Harruckern–Wenckheim–Almásy-kastély története szorosan összefügg az ismert téglavár históriájával. A XV. században épült várkastély – a források következetesen kastélyként és nem várként, vagy erődítésként említik – belső és külső vára mellett a XVI. századra elővéd vonalént kialakult huszárvár az a terület, ahol a XVIII. században felépül a mai rezidencia elődje, vagy magja. A huszárvár jól látható Mathias Zündt metszetén, amely az 1566-os török ostromot ábrázolja. A területet földdel megerősített palánk védte. Ennek egyes szakaszait találta meg ásások során Feld István és Gerelyes Ibolya. A huszárvár területe régészetiileg védett, melyen a kisebb ásáson kívül átfogó feltárás, vagy akár csak szondázó kutatás nem volt még. 1566 után a török használta a várat és a huszárvár területén a várkatonaságot szállásolták el kisebb házakban. Mecset is épült a katonák lelki gondozására, melyet Evlia Cselebi török utazó is megemlíti 1664-es gyulai útja során. Az erődítést komolyabb támadások nem érték a török uralom alatt, sőt az 1685-ös visszavívás is gyakorlatilag nagyobb áldozatok nélkül zajlott, ugyanis a Körösök által elárasztott, elmosarasodott területet az ostromló katonák is csak hajókon tudták megközelíteni, így véres ütközet helyett a várban lakók kiéheztetésével arathattak győzelmet. A visszafoglalást követően lassan újratelepülő város a Rákóczi-szabadságharc alatt ismét elnéptelenedett. A várban szolgáló, az aradi várkapitány parancsnoksága alatt álló, császárhű katonaság a huszárvár területét feladva, a belső várból szállt szembe Károlyi Sándorral, aki a belső vár egy falszakaszának felrobbantásával próbált behatolni a falak közé. 1711 után rác katonaság telepedett le a huszárvár területén. 1720-ban Harruckern János György, Savoyai Jenő csapatainak élelmezési biztos, szolgálatait fejében kapta meg az elvadult és elmosarasodott, ugyanakkor vadban, madárvilágban, teknősbékában gazdag gyulai uradal-

mat, mely magában foglalta Békésmegye jelentős részét. Az új földesúr felmérte birtokát, ennek egyik darabja a Leopold Franz von Rosenfeld hadmérnök által 1722-ben Gyulát megörökítő térkép, amelyen jól kiemelhető a vár és az annak elővédjéül szolgáló huszárvár, valamint az ott már álló épületek. Az 1723-ban honfűsített földesúr komoly fejlesztésekbe kezdett. Német telepéseket hozott a városba és a megyébe.

A város területén is támogatta az újjáépítést, kezdetben feltehetőleg az óvárban helyreállított, a megyei hivatalokat is befogadó helyiségeket használta, majd rangjához és hivatalához méltó, emeletes, rezidenciális házat emelt a huszárvár területén. Ez az épület lenne a mai kastély őse, vagy magja.

Harruckern János halála után, 1742-ben fia, Harruckern Ferenc örökölte a birtokot és a főispáni tisztelet.

Harruckern Ferenc lelkiismeretes gazda lévén, évente rendszeresen látogatta Bécstől távol fekvő birtokát. Gyulai tartózkodásainak kitűnő forrása házi káplánjának fennmaradt, az 1743-1758 közötti éveket bemutató visszaemlékezése, s több vízfestménye.

Az 1750-es évekre Harruckern Ferenc számára már szűk és ódivatú az apja által épített rezidenciális ház, s miközben továbbra is használta az óvárat, átépítésbe és bővítésbe fogott. A meglévő kastélyt megmagasította, feltehetőleg mansardtetővel fedte, és mindkét oldalon földszintes szárnyakkal toldotta meg. 1785-ben, a II. József által elrendelt országfelmérést végző katonai biztosok már egy „L” alakú kastélyt örökítettek meg térképükön.

1775-ben elhunyt Harruckern Ferenc. Fiúörökös híján öt részre szakadt a hatalmas uradalom. Központi területét nem osztotta fel a család. Kormányzását Károlyi Antalra, Harruckern Ferenc leányának, Josephának a férjére bízták. Károlyi halálát követően maga Josepha vállalta e birtokrész irányítását. Josepha számára, aki három éves korától töltötte a nyarakat Gyulán, a boldog gyermekkort jelentette ez a vidék. Megtanult ma-

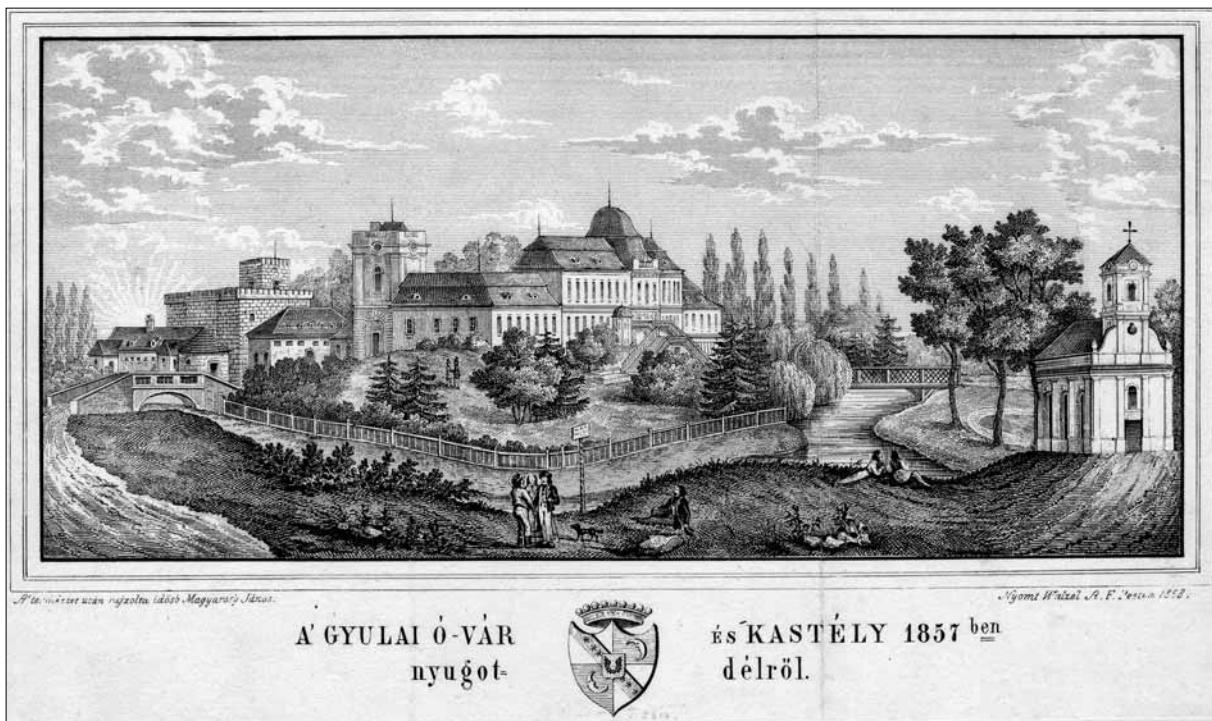
gyarul, s vélhetőleg egész életében nosztalgiával gondolt az itt töltött időre. Ezt bizonyítja a feltehetőleg apja halálakor készült, életnagyságú portré, mely jelenleg a Magyar Nemzeti Múzeumban található. Josepha kezében a gyulai uradalmi központ-ról készült vízfestmény.

Harruckern Josepha 1798-ig igazgatta a birtokot. Előrehaladott kora és a gyulai kastélyban pusztított, 1795-ös tűzvész után már nem szívesen vállalta a távoli terület felügyeletét, így az addig egyben tartott birtoktestet felosztották. Ekkor került Gyula, az uradalmi központ a Wenckheim-család tulajdonába. S az ő nevükhöz fűződik az 1801–1803 közötti újjáépítés. Hogy ennek oka az 1795-ben, illetve 1801-ben tomboló tűzvész volt, vagy csak a kor változása, a kutatás még megválaszolandó kérdése. A Czigler Antal építész által végzett átépítés során bővült az emelet, a régi török toronnyal szemben új torony épült, valamint ehhez kapcsolódóan kiépült a napjainkban méltatlanul „vigadószárnyak” nevezett cselédszárny. Egy 1807-ben készült kataszteri térkép gyakorlatilag a kastély mai alaprajzával megegyező alaprajzi elrendezést mutat.

A XIX. századból több metszet is fennmaradt az épületről.

A XIX. század második felében a kastély üresen állt. A Wenckheim-családba beházasodó Almásy Kálmán 1888-ban felújíttatta, s használatba vette. Sajnos, a második világháborúban egyaránt elpusztult a Wenckheim- és az Almásy-család levéltára, így nem ismert az 1888-as beköltözést megelőző felújítás, vagy átalakítás mértéke. 1902–1905 között még egy nagy építkezésre, az emelet bővítésére került sor. A család az 1930-as évektől nem használta a főépületet, végül 1943-ban az eladták Gyula városának.

A második világháborút követően jelentős károkról nem érkezett jelentés az Elhagyott Javak Kormánybiztosságához, az épület néhány évig üresen állt, majd csecsemőotthon költözött a falai közé. A kastély 2004 óta ismét üres.

nyeinek „megfelelővé” tegyen egy különleges értékekkel rendelkező, egykor gonddal, esztétikai igényességgel, s természetesen az akkori kívánságok szerint megalkotott épületet. Miként tüntette el a sala terrenát, a földszinti fogadóteret, a talán ott, valaha létező, házi kápolnát, hogyan szabdalta szét az emeleti dísztermet, ebédlőt s mind a helyiségeket, mi lett a néhány szobában, átmázolva, maszatolva ugyan, de látható, míves faburkolatból, s milyen bordázott faburkolat került másutt a falra, hogyan, mi-féle álmennyezetekkel igyekeztek megszüntetni a belmagasságokat, s milyen nyílászárók kerültek az egykorvoltak helyére. Persze, ez is egy adott időszakot jelez, akárcsak az a hatvanas évekbeli, fali szappantartó,

amelyre ugyancsak Velladics Márta hívja fel a figyelmet. Vagy a hatalmas konyha.

S vessünk egy pillantást a falakra is, a festéskutatás, az egymásra került festékrétegek alatt XIX. századi díszítőfestések nyomai lelhetők föl, valamint egykori selyemtapéta ma-

radványai – mutatja a művészettörténész –, tapétaszög és egy helyen kivehető egy 1904-es újság nyoma, az alapozást szolgálhatta. Ez, amit most láthatunk, persze a kezdet, nagyon sok kutatói feladat van még hátra, míg hitelesen meg lehet mondani, melyek

Az előtérben Velladics Márta művészettörténész, Somorjay Selysette, a tudományos főosztály vezetője és a Heti Válasz munkatársa, Zsuppán András a kastélybejáráson

Fotó: Bélavári Krisztina

*Az egyezmény aláírása a Várban
dr. Tamási Judit elnök és dr. Görgényi
Ferenc polgármester
Fotó: Bélavári Krisztina*

azok a falfestések, amelyek valóban restaurálhatók a kastélyban. S nem kevesebb a régészszakutatók munkája sem, hiszen a teljes építéstörténet a régmúltba vezet vissza. A megválaszolandó kérdések sorakoznak, a török előtti időkre, a törökkorra is visszautalnak, mint a XVIII. századi kastély elődjére, vagy magjára, ahogy Velladics Márta magyarázza, ez a kérdés is azok közé tartozik, melyet a jelen kutatás tisztázni szeretne.

Viszont miközben a kutatók dolgoznak, megszülettek azoknak a programoknak a tervei is, amelyek majd a helyreállított kastélyban fogadják a vendégeket. Hétköznapok és ünnepek az alföldi kastélyokban, a gyulai kastély évszázadai – ezt a címet viseli az elgondolás szerint majd az új életre keltett épület bemutatkozása. Ahogy Görgényi Ernő polgármester mondja, ez az egyedülálló, hatalmas tér alkalmat ad múzeumi és közösségi funkcióknak, ugyanakkor a kastélypark a pihenésnek. S azok a vendégek, turisták, itt pihenők s természetesen a helyiek, akik megnézik a gótikus téglavárat, biztosan szívesen átsé-

tálnak a revitalizált parkon, hogy a történeti időkkel, felidézett századokkal ismerkedjenek a kastélyban. A mostani tervek arról szólnak, hogy kiállítás mutatja majd a kastély évszázadait, történetét, sorsának alakulását, annak szakaszait, az egymásra épülő periódusokat. S éppúgy a főúri családi élet mindennapjait. Korabeli enteriőrökről beszélnek az elképzelések annak ellenére, hogy sem eredeti bútorok, sem műtárgyak nem maradtak meg. A hitelességben, a megjelenítés történetiségében bízunk kell, hiszen épp a polgármester hangsúlyozta, azért tartja fontosnak a szoros együttműködést a Kulturális Örökségvédelmi Hivatallal, mert nem panoptikumot kívánnak létrehozni a kastélyban. Az elképzelések közt szerepel a kastélykáporna helyreállítása, az Erkel-család kétszintes udvarmesteri lakásának berendezése a törökkori toronyban, toronykilátó kialakítása, állandó kiállítás Albrecht Dürer gyulai gyökereiről, a kastélyban tartózkodó, majdani aradi vértanúk elfogásáról. S a művészetek együttélésének jegyében már gondolkoznak kastélyszínpadról, Erkel-fesztiválról. ■

*A díszlépcsőbázis
Kastélyfotók: Hack Róbert*

FESTMÉNYEK, ADOMÁNYLEVELEK

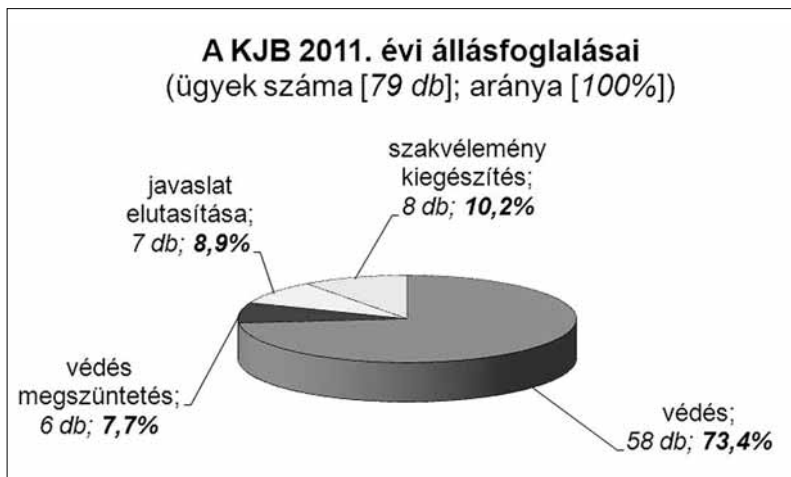
A KULTURÁLIS JAVAK BIZOTTSÁGA KÖZREMŰKÖDÉSÉVEL HOZ EGYSÉGES SZEMLÉLETŰ, MAGAS SZAKMAI SZÍN-
VONALÚ ÉS KONSZENZUSOS DÖNTÉSEKET A KULTURÁLIS ÖRÖKSÉGVÉDELMI HIVATAL MŰTÁRGYFELÜGYELETE.
EZT JELZI AZ IS, HOGY AZ ÉRINTETTEK, KÜLÖNÖSEN A MŰKERESKEDELEM MEGFOGALMAZOTT KRITIKÁI
MÁR NEM A VÉDÉS INTÉZMÉNYÉRE, HANEM A KIVITELI ENGEDÉLYEZÉS ÚJ ELJÁRÁSI DÍJÁRA IRÁNYULNAK.

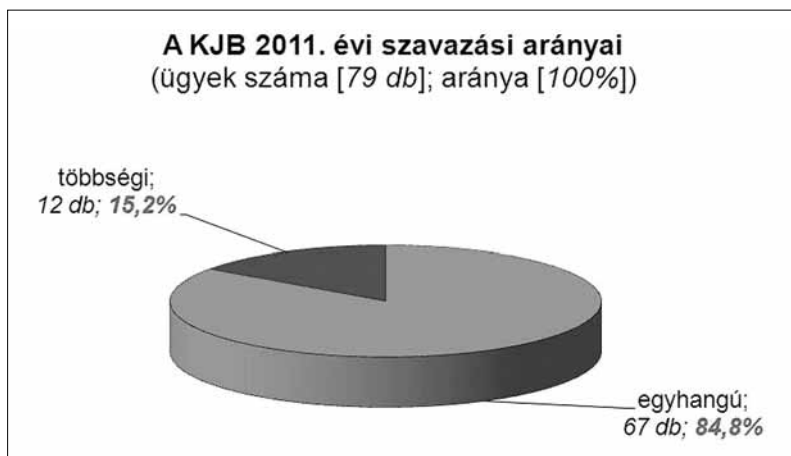
DR. BUZINKAY PÉTER

Immár hatodik éve, 2006 tavasza óta működik a Kulturális Javak Bizottsága kétéves ciklusokra felkért, hét külső szakemberrel, a közös munkával a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal műtárgyfelügyeleti munkáját segítve. Az elmúlt esztendőben a tagnévsor nem változott, mivel a Magyar Tudományos Akadémia javaslata alapján dr. Tatai Erzsébet művészettörténész megbízását a KÖH elnöke megújította. A Kulturális Javak Bizottsága elnöki teendőit a 2010-ben újraválasztott Király Erzsébet, a Magyar Nemzeti Galéria képviselője látta el. S a KJB titkárságát továbbra is a KÖH Műtárgyfelügyeleti Irodája adta: az ülések megszervezése, az egyes ügyek tárgyalásra előkészítése, az

ülésein elhangzottak rögzítése, végül a hivatali, hatósági döntésekbe beépítése tartozik feladatkörébe. A korábbi években már kialakított és bejáratott rend szerint folytatódott a munka 2011-ben is: a KJB havi rendszerességgel – nyári szünetet közbeiktatva – 11 ülést tartott, ahol összesen 79 ügyet tárgyalt meg. Ezek jellemzően védetté nyilvánításhoz, kisebb részt védettség megszüntetéshez, illetve kiviteli engedélyezéshez kapcsolódtak. A KJB létrehozatala óta minden egyes, a KÖH elé került, új, műtárgyvédési ügyről állásfoglalást alakított ki, tehát a KÖH Műtárgyfelügyeleti Irodája 2011-ben sem hozott döntést a KJB véleménye nélkül.

A 79 megtárgyalt ügyből a javaslatnak megfelelően 58 esetben (73,4 százalék) foglalt állás a KJB a védés mellett, 6 esetben (7,7 százalék) ellene, 7 esetben (8,9 százalék) a védettség megszüntetés mellett, míg 8 esetben (10,12 százalék) a szakvélemény kiegészítését javasolta. A szavazások többnyire egyhangúak voltak, 12 esetben került sor többségi döntéssel elfogadott állásfoglalásra, azaz az esetek 84,8 százalékában a védéssel vagy annak mellőzésével minden terület képviselője egyetértett. Itt tanulságos lehet az összevetés a megelőző évek adataival is. A bizottsági munka kezdő időszakában 2006–2007-ben ugyanis az állásfoglalások csaknem mindig egyhangúak voltak (98 százalék), míg 2008-tól azt láthattuk, hogy ez beállt egy szintre (86 és 83 százalék között). A számokból tehát azt a következtetést vonhatjuk le, hogy a testület kialakult működési rendje szerint túlnyomó részt (kb. 85 százalékban) az állásfoglalások, a vélemények összecsengenek, az egyes ügyek tárgyalása, vitája során a védettségről vagy annak megszüntetéséről a tagok között egyetértés alakul ki. A KJB ugyanakkor az előző évekhez hasonló, csupán néhány százalékkal alacsonyabb arányban, az ügyek 18 százalékában ajánlotta a túlnyomó részt, múzeumoktól, közgyűjtemé-

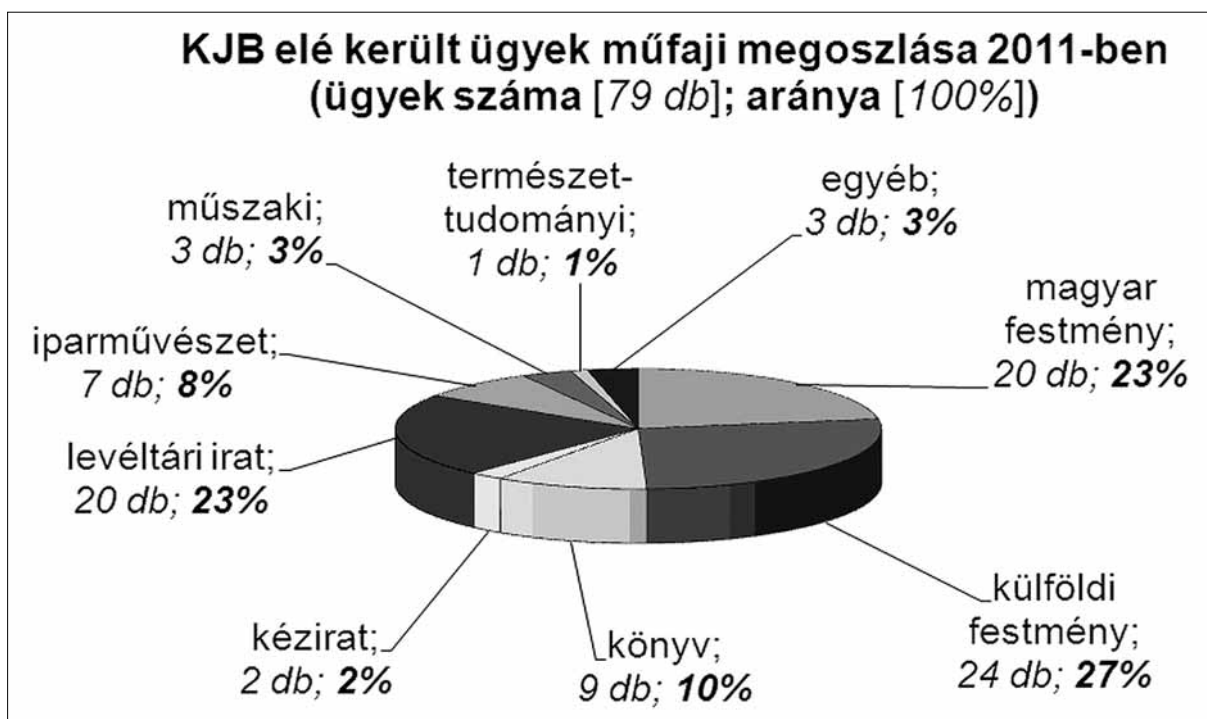

nyektől származó védési, illetve védés megszüntetési javaslatok elutasítását vagy kiegészítését, ami továbbra is egyértelmű jele, hogy a szakvéleményeket elkészítő közgyűjtemények munkája még mindig hagy kívánnivalót maga után. A Hivatal a KJB állásfoglalásait a 2011. évben egyetlen kivétellel megalapozottnak ítélte, és döntéseit azokkal összhangban hozta meg. Ez esetben az eltérés alapját a jogszabály adta,

ugyanis a bizottság egyediséget vizsgáló szakmai álláspontjával szemben a védési rendelet külön nevesített szempontnak minősíti a meghatározott környezethez, mint pl. műemlékhez fűződő kapcsolatot, mely adott esetben a tárgy egyedi jelentőségében nem tükröződik.

A korábbi évekhez képest ismét jelentős műfaji eltolódást tapasztalhatunk: arányában jelentősebb lett a képzőművészet, és azon belül is

az egyetemes festészet (30+13 százalék), mely elsősorban az ügyfelek által kezdeményezett ügyeket tükrözi. Az elmúlt évben többen is kezdeményezték külföldi mesterektől származó festményeik kiviteli engedélyezését, ami egyúttal a fennálló védettség megszüntetését is érintette volna. Sajnálatos módon a Magyar Nemzeti Galériában megindult, az 1945 utáni hazai művészet emlékeit feltáró munka dr. Horváth György nyugdíjba vonulásával megszakadt, így az onnan érkező védési javaslatok is – az előző évhez képest – megritkultak. Még egy területen láthattunk 2011 folyamán jelentős eltérést: elsősorban a nemesi – címeres – adománylevelek védelme növekedett meg. A magyarizat talán egyes társadalmi csoportok anyagi szüksége, azaz a családi „kutyabőr” áruba bocsátása lehet. A könyvek, irodalmi kéziratok, iparművészeti és történeti emlékek ügyeinek száma és aránya a korábbiakhoz hasonló mértékben nagyjából állandónak mondható. ■

MAJDANI „MŰEMLÉKTÉRKÉP”

A KULTURÁLIS ÖRÖKSÉGVÉDELMI HIVATAL 2009 ÁPRILISÁBAN KEZDTE MEG AZT AZ ÜTEMEZETTEN FOLYÓ ÉS A MŰEMLÉK-NYILVÁNTARTÁST TELJESSÉGÉBEN ÁTFOGÓ NYILVÁNTARTÁSI ADATREVÍZIÓT, VALAMINT TÉRINFORMATIKAI FELDOLGOZÁST, AMELYNEK KIEMELT CÉLJA – A HATÓSÁGI ADATMINŐSÉG JAVÍTÁSA MELLETT – MAGYARORSZÁG TÉRINFORMATIKAI „MŰEMLÉKTÉRKÉPÉNEK” LÉTREHOZÁSA. ENNEK ÉRDEKÉBEN AZ ADATREVÍZIÓ (AVULT ADATOK FRISSÍTÉSE, HIÁNYZÓ ADATOK PÓTLÁSA, TÉVES ADATOK JAVÍTÁSA) SORÁN A NYILVÁNTARTÁSBAN MÁR RÖGZÍTETT ADATOKNAK AZ ADATFORRÁSOKKAL TÖRTÉNŐ ÖSSZEVETÉSE MELLETT, A TOPOGRÁFIAI ADATOK TÉRINFORMATIKAI FELDOLGOZÁSA AZONOS ÜTEMBEN TÖRTÉNT MEG. A FOLYAMATOSAN ELVÉGZETT REVÍZIÓS FELADAT ELVI HÁTTERÉT, JOGI ÉRTELMEZÉSEIT TÉMAKÖRÖKRE BONTVA MUTATJA BE JELEN TANULMÁNYSOROZAT.

FEKETE J. CSABA

A KÖZHITELES MŰEMLÉK-NYILVÁNTARTÁS „EGYEDEINEK” HATÁLYOS JOGI ÉRTELMEZÉSE

A KÖH a hatályos, a kulturális örökség hatósági nyilvántartására vonatkozó szabályokról szóló 17/2002. (VI. 21.) NKÖM-miniszeri rendelet¹ 1. § (1) bekezdése szerinti egységes központi hatósági nyilvántartást vezet. A Rendelet 3. § (1) a)-f) pontja előírja, hogy a *műemléki nyilvántartás tartalmazza a műemlékek, műemléki területek ingatlan-nyilvántartási adatait a hiteles tulajdoni lap szerint, továbbá a vonatkozó ingatlan-nyilvántartási térkép másolatát; a védettség jellegét (műemlék, műemléki jelentőségű terület, történeti táj, műemléki környezet, ideiglenes védettség) és a védettség keletkezésének időpontját, az elrendelő határozat vagy jogszabály számát; a műemlék, műemléki jelentőségű terület leírását; a műemlék berendezési és felszerelési tárgyainak, illetve tartozékainak adatait, leltárjegyzékét; a műemlék funkcióját, tudományos kutatásának és feltárásának adatait; a műemlékre vonat-*

*kozó hatósági (szakhatósági) határozatok számát, keltét, jogerejét és az elrendelt intézkedések tartalmát; örökségvédelmi bírságkategóriába történő besorolását.*²

A műemlék-nyilvántartás történetileg és alapvetően a *műemlékek, műemléki területek* hatósági és szakmai adatait tartalmazza. A kulturális örökség védelméről szóló 2001. évi LXIV. törvény³ alkalmazásában a 7. § 6-7. pontjai szerint *műemlék olyan műemléki érték, amelyet e törvény alapján jogszabállyal védetté nyilvánítottak. Műemléki érték: minden olyan építmény, kert, temető vagy temetkezési hely,⁴ terület⁵ (illetve ezek maradványa), valamint azok rendeltetészerűen összetartozó együttese, rendszere, amely hazánk múltja és a közösségi hovatartozástudat szempontjából kiemelkedő jelentőségű történeti, művészeti, tudományos és műszaki emlék, alkotórészeivel, tartozékaival és berendezési tárgyával együtt.*⁶

A Köt. rendelkezéseit is figyelembe véve a hatósági műemlék-nyilvántar-

tás továbbá – általánosan fogalmazva a védetté nyilvánító *jogi aktszal,*⁷ jelenleg jogszabállyal – védetté nyilvánított, így a jogi aktusban nevesített *építményekre és területekre,* valamint ezek *alkotórészeire, tartozékaira,* együttesére és területére vonatkozó adatokat tartalmazza.

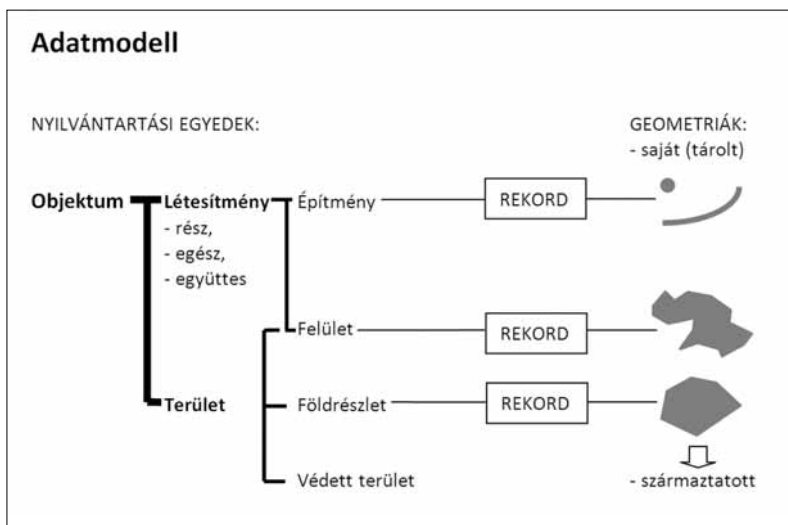
Az épített környezet alakításáról és védelméről szóló 1997. évi LXXVIII. törvény⁸ 2. § 8. pontja az *építmény* fogalmát⁹ az *épület és műtárgy* gyűjtőfogalmaként, műszaki tartalommal határozza meg: *az építési tevékenységgel létrehozott ... minden olyan helyhez kötött műszaki alkotás, amely a terepszint, a víz vagy az azok alatti talaj azok feletti légtér megváltoztatásával, beépítésével jön létre.*¹⁰ Az Étv. 2. § 18. pontja szerint *sajátos építményfajták a mérnöki létesítmények: többnyire épületnek nem minősülő, közlekedési, hírközlési, közmű- és energiaellátási, vízellátási és vízgazdálkodási, bányaműveléssel kapcsolatos és atomenergia alkalmazására szolgáló, valamint a honvédelmi és katonai, továbbá a nemzetbiztonsági*

célú, illetve rendeltetésű, sajátos technológiájú építmények.

Az Étv. 2. § 10. pontja szerint az *épület* jellemzően *emberi tartózkodás céljára szolgáló építmény, amely szerkezeteivel részben vagy egészben teret, helyiséget vagy ezek együttesét zárja körül meghatározott rendeltetés vagy rendeltetésével összefüggő tevékenység, avagy rendszeres munkavégzés, illetve tárolás céljából*. Az adó- és illetéktörvények²¹ is hasonlóan határozzák meg az épület fogalmát. A helyi adókról szóló törvény alkalmazásában pedig az *épületrész* az *épület önálló rendeltetésű, a szabdból vagy az épület közös közlekedőjéből nyíló önálló bejárattal ellátott helyisége vagy helyiségcsoportja*.²² Az Étv. az épület fogalmától elválasztja a *műtárgy* fogalmát, amelyet az Étv. 2. § 15. pontja határoz meg: *mindazon építmény, ami nem minősül épületnek és épület funkciót jellemzően nem tartalmaz*.

Az építménynek azonban más jogi fogalma is ismert: *mindazon végleges vagy ideiglenes rendeltetéssel megvalósított ingatlan jellegű műszaki alkotás, ... amely általában a talajjal való egybeépítés (az alapozás) révén, vagy a talaj természetes állapotának, természetes geológiai alakulatának megváltoztatása révén jöhet létre (válhat ingatlaná), a talajtól csak anyagaira, szerkezeteire való szétbontás útján távolítható el, ezáltal azonban eredeti rendeltetésének megfelelő használatra alkalmatlanná válik*.²³

A Polgári Törvénykönyv²⁴ nem határozza meg az *ingatlan* fogalmát sem, csak a föld, illetve a *földrészlet* fogalmát használja.²⁵ A polgári jog rendelkezései során ingatlanak minősül: a *földterület* – amely az ingatlan-nyilvántartás hatálya alá tartozik – és mindaz, ami a földdel tartósan egyesítve, azaz szilárd ösz-

szeköttetésben van. Az ingatlanok fontosabb csoportjairól külön jogszabályok rendelkeznek. Az Ingatlan-nyilvántartási törvény²⁶ az I. fejezetében az *önálló ingatlan* fogalmát használja. *Önálló ingatlan* az, amelynek saját helyrajzi száma van (más ingatlanoktól függetlenül átruházható és elkülöníthető). Az önálló ingatlanok két típusa van: a *földrészlet* és az egyéb önálló ingatlanok. Az ingatlan-nyilvántartásban a *földrészlet* a *föld felszínének természetben összefüggő, közigazgatási vagy belterületi határ által meg nem szakított területe, amelynek minden részén azonosak a tulajdoni vagy a vagyonkezelői (kezelési) viszonyok. A földrészlettel együtt kell nyilvántartani a földön létesített épületet, építményt*.²⁷ *A földrészleten kívül önálló ingatlanok kell tekinteni az épületet, pincét ... és más építményt, ha az nem vagy csak részben a földrészlet tulajdonosának a tulajdona (önálló tulajdonú épület)*.²⁸ Az adó- és illetéktörvények²⁹ szerint az ingatlan a *föld és a földdel alkotórészi kapcsolatban álló minden dolog*.

Az *alkotórész* jogi fogalmát a Ptk. 95. § (1) bekezdése határozza meg: *ami a dologgal olyképpen van tar-*

1. Az ingatlan jellegű kulturális örökségi értékek hatósági nyilvántartásának adatmodellje

tósan egyesítve, hogy az elválasztással a dolog vagy elválasztott része elpusztulna, illetőleg az elválasztással értéke vagy használhatósága számottevően csökkenne.

Az alkotórész a dolog jogi sorsában osztozik, a Ptk. fent megjelölt rendelkezése alapján rá a tulajdonjog kiterjed. A (2) bekezdés szerint a *tartozék, ami nem alkotórész ugyan, de a dolog rendeltetészerű használatához vagy épségben tartásához rendszerint szükséges, vagy azt elősegíti*.²⁰ A tartozék a dolog jogi sorsában csak kétség esetében (kifejezett eltérő rendelkezés hiányában) osztozik, tehát a dolog tulajdonjoga nem minden esetben terjed ki, csak kiterjedhet a tartozékra.²¹

A fenti jogszabályok értelmezésekor²² kitűnik, hogy azok az építmény, ingatlan fogalmát hagyományosan és egyértelműen a *földhöz, illetve a földrészlethez való viszony szempontjából* az alkotórész és a tartozék fogalmával – fennáll-e a tartósan egyesítés, vagy a rendeltetészerű használathoz való szükségesség – definiálják. A földrészlet legfontosabb

ingatlan alkotórésze az építmény, épület.²³ Ingatlannak minősülő dolog (pl. építmény, épület) a földnek, földrészletnek, tehát csak alkotórésze lehet, s az ily módon alkotórésznek minősülő, a földrészleten álló építmény jogi szempontból, ha erről a műemléki védetség kiterjedése szempontjából jogszabály így rendelkezik, osztja a földrészlet jogi sorsát.²⁴ A műemlékké nyilvánító jogszabályokban, illetve védési aktusokban használt „alkotórész” és „tartozék” fogalmakat azonban az építményekhez, épületekhez való kölcsönös viszony aspektusából tölti ki műemlékvédelmi szakmai tartalom. Ezt figyelembe véve egy építmény-ingatlan egy másik építmény-ingatlan lehet alkotórésze, ha a tartós egyesítés (egybeépítés) közöttük fennáll; s lehet tartozéka is, ha közöttük csak a rendeltetésszerű használathoz vagy épségben tartáshoz való szükségesség teljesül.

A fentiekből következően az egységes, központi, hatósági nyilvántartásban a műemlék-nyilvántartás mellett a védett földrészletek nyilvántartása is megjelenik. A műemlék-nyilvántartásnak tehát tartalmaznia kell jogi aktusban nevesítéssel védetté nyilvánított:

- építmények és területek,
- ezek együttesének,
- alkotórészeinek,
- tartozékainak (1949. 11. 16. – 1964. 12. 31. között és 1998. 01. 01-től napjainkig),
- valamint külön nem nevesített (!) tartozékainak (1967. 01. 31. – 1997. 12. 31-ig) mint nyilvántartási egységek²⁵ adatait. (1. ábra)

A műemlék-nyilvántartás tehát egyrészt szervesen kapcsolódik – egy egysége, s ún. *relációs adatbázis*²⁶ alkotva – a műemlékekkel összefüggő, a védelem kiterjedésével, majd 2002 után önálló nevesítéssel védetté váló földrészletek, másrészt a vonatkozó jogi aktusok (ügyiratok) nyilvántartásával. (2-3. ábra)

A MŰEMLEK-NYILVÁNTARTÁS ADATCSOPORTJAI ÉS IDŐKÖREI – AZ „IDŐGÉP-ELV”

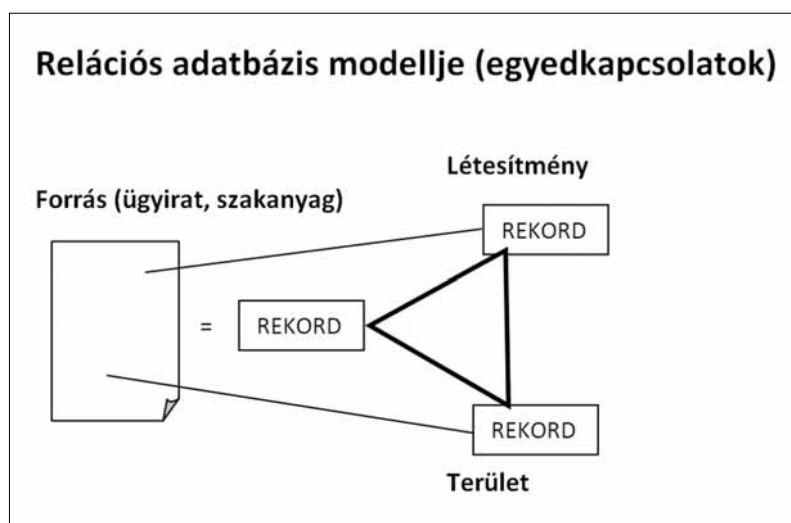
A fent hivatkozott jogszabályok nemcsak a műemlék-nyilvántartás *egyedeit*, hanem az ezek megkülönböztetésére szolgáló rögzített információk, adatok csoportjait is jórészt szabályozzák. A legfontosabb a *(köz)hiteles, érvényes és hatályos*²⁷ adatok együttese, a Rendelet 3. § (1) a)-f) pontjában előírt hatósági adatcsoport (*hatósági adatbázis*), amely többségében egyúttal az ún. *törzsadatok* körébe sorolható.

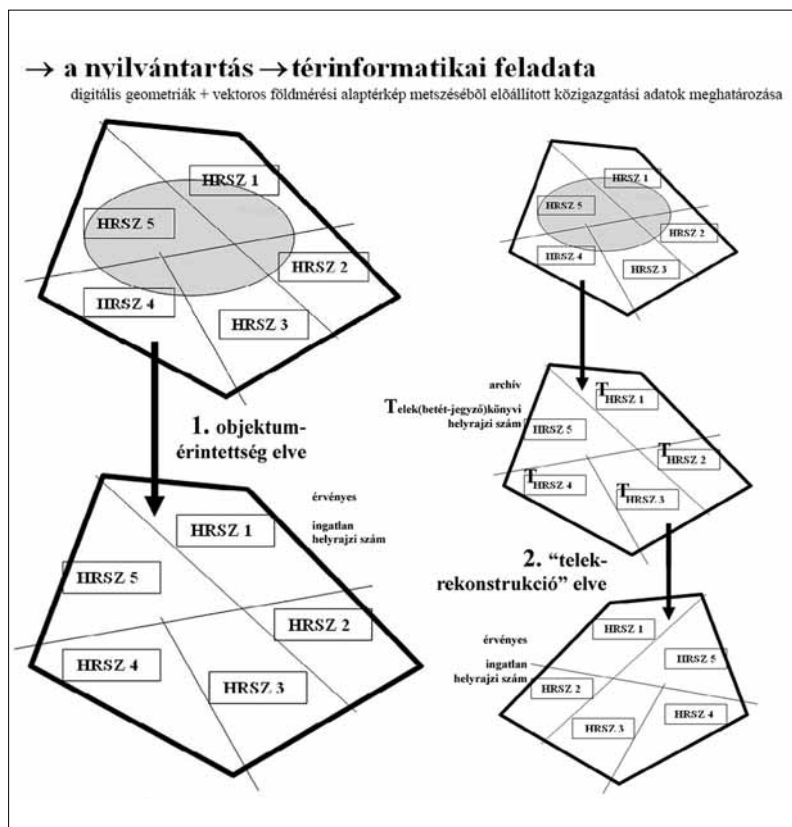
A különös jelentőséggel bíró törzsadatok köré tartoznak a *felvételezési* (rögzítési vagy nyilvántartásba vételi) *alapadatok*: a felvételező neve és a felvételezés dátuma. Ehhez kapcsolódnak az *alfanumerikus azonosító adatok*: a műemléki törzsszám és az ún. egyedi (gépi) KÖH-azonosító, amelyek együttesen a nyilvántartás egyedeit egyértelműen és pontosan azonosítják. A további *azonosító adatok* több csoportra oszthatók: a hagyományos topográfiai leírás, földrajzi nevek sora mellett korszerűbb *topográfiai azonosítást* tesz lehetővé a nyilvántartás egyedeihez rögzített *EOV koordináta-*

pár megadása, amely *WGS84/GPS koordinátákkal*²⁸ is megjeleníthető. A *közigazgatási azonosítás* hagyományos, de változó adatai a megye, a településnév, a településrésznév, a cím, vagy címek, valamint a *földrészletek helyrajzi számai*.²⁹ A *történeti azonosítás* – a fényképen, fotón túl – elsősorban a védetté nyilvánító jogi aktusban nevesített s nyilvántartásba vett érték eredeti *rendeltetésének*³⁰ meghatározását jelenti, annak szakmai (építészeti–örökségvédelmi) tartalmával összefüggésben, amely nem feltétlenül egyezik meg az érték (objektum) védési aktusban történő nevesítésének, sokszor inkább a korabeli használatra utaló, azonosító szerepű megnevező fogalomhasználatával. A nyilvántartási egyed azonosításával függ össze, tehát az objektum általános és koronként változó megnevezése, amely lehet ismert, közkeletű neve – profán építményeknél például az intézménynév, vagy szakrális emlékeknel a titulus.³¹

A törzsadatok következő fontos csoportja az *érték védelmére vonatkozó adattartalom*: a védelem hatályos

2. A nyilvántartási adatbázis „egyedeinek” kapcsolatrendszere

3. A nyilvántartási egyedgeometriákból származtatott geometriák (pl. közigazgatási adatok) meghatározása térinformatikai módszerrel (merőleges projekció)

egyaránt megjelenik. Ezek sajátos és fontos csoportját alkotják az ingatlanokra vonatkozó földhivatali hatósági (telekalakítási) határozatok adatai.

A műemlék-nyilvántartás elé a legszigorúbb és legmagasabb követelményeket a hatósági nyilvántartásnak a közhitelesség és az időszakhoz kötött érvényesség (hatályosság) szempontjainak való megfeleltetés állítja. Előbbi az adatforrások (ügyiratok, szakanyagok) hivatkozhatóságát, utóbbi pedig az *idő dimenziójának*³³ a megfelelő és többfunkciós kezelését igényli. Szükség van tehát arra, hogy a folyamatosan és állandóan változó, de a nyilvántartásban „rögzített” adatokat, egyrészt azok változását követve, a változás folyamatában lehessen mutatni, másrészt egy műemlék objektumra (nyilvántartási egyedre) vonatkozó adat vagy adatsopornak egy adott (múltbéli) időpillanatban hatályos állapotát is rekonstruálhatóvá kell tenni. Az ún. *időgép-elv* azt jelentheti, hogy az adatbázis az egyedekre vonatkozó adatoknak az összes valamikori – múlt, jelen (és tervezett jövő) – hatályos állapotát egységes szerkezetben és formában tartalmazza.

A műemlék-nyilvántartás „egyedeinek”, illetve ezek adatainak pontos meghatározásához, gyakran levezetéséhez, a XX. századi hazai műemlékvédek ismerete, jogtörténeti összefoglalása elengedhetetlenül szükséges. A védelmi jogi aktusok jellemzőit, illetve – példák bemutatásával – az értelmezések lehetőségeit, a „műemlék” és a kapcsolódó fogalmak változását, valamint a szakmai, jogi meghatározások áttekintését jelen sorozat következő tanulmánya írja le.

státusa és a védelem hatályos fajtajának meghatározása,³² a védettség keletkezésének (megszüntetésének) éve (dátuma), a védelmi jogi aktus megjelölése, jogalkotója, címe, besorolása és tárgya, valamint az örökségvédelmi bírság kategóriája.

A *védett objektum* (nyilvántartási egyed) *alapjellemezőit leíró adatok* szintén a törzsadatok közé sorolhatók: datálás, funkció(változás), műszaki állag, örökségi állapot, veszélyeztetettség mértéke, tulajdonviszonyok típusai.

A hatósági nyilvántartás adatkörétől több szempontból is eltér, illetve azon túlmutat a műemléki *szakmai nyilvántartás*. Az adatok hitelessége itt is elvárható, de ebben már az érvénytelen és hatályon kívüli adatok is helyet kaphatnak. A *szakmai adatsoport* néhány eleme a ható-

sági nyilvántartásban is megjelenik: a védett objektum (építészeti) leírása, tudományos kutatásának és feltárásának adatai, a felszerelési tárgyak és tartozékok adatai és leltárjegyzéke (értékleltár). A további *művészettörténeti adatok* – jellemző és kiegészítő datálás (periodizáció), jellemző stílus és egyéb stílushatások, történeti leírás (birtoklás- és építéstörténet), epigráfia (feliratok helye és szövege), bibliográfia, forrásjegyzék, képi vagy műszaki ábrázolások (metszetek, litográfiák, fényképek, tervrajzok, felmérések) – a szakmai nyilvántartásban jelennek meg, illetve ahhoz kapcsolódhatnak. A *topográfiai adatsoport* a vonatkozó történeti földrajzi hely- és határnevekkel itt is helyet kap. Az *örökségvédelmi adatsoport* a műemlék objektumra vonatkozó hatósági (szakhatósági) ügyiratok adataival a hatósági és szakmai adatbázisokban

1 A továbbiakban: Rendelet.

2 A műemlék-nyilvántartás kötelező vezetése vonatkozó utasítást már a legkorábbi jogszabályok is tartalmaztak. Például a múzeumokról és műemlékekről szóló 1949. évi 13. számú törvényerejű rendelet 17. § (2) szerint: *A műemlékekről a művelődésügyi miniszter nyilvántartást vezet.; vagy az Országos Műemléki Felügyelőségről szóló 38/1965. (Ép. Ért. 23.) EVM számú utasítás 2. § (2) h) pontja: nyilvántartást vezet a műemlékké, műemlék jellegű, városképi jelentőségű nyilvántartott építményekről, továbbá a műemléki jelentőségű és a műemléki környezetű nyilvántartott területekről; továbbá a műemlékvédelemről szóló 1/1967. (I.31.) EM rendelet 9. § (1) bekezdése szerint: A műemléki hatóság a hozott határozatok alapján a működési területén lévő védett építményekről és területekről műemléki nyilvántartást vezet. Az Országos Műemléki Felügyelőség által vezetett központi műemléki nyilvántartásba valamennyi védett építmény és terület adatait be kell jegyezni. Az önálló, csak a nyilvántartás vezetéséről rendelkező jogszabályok sorában az első a műemléki nyilvántartásról szóló 8/1967. (Ép.Ért. 8.) EM utasítás. A műemléki nyilvántartás kötelező tartalma a műemléki törzsszám, a védetté nyilvánító határozat száma és kelte, a védett építményre (területre) vonatkozó adatok (helység, utca és házszám, belyrajzi száma, megjelölése; a tulajdonos, kezelő, használat megnevezése; az építmény (terület) leírása; a védett építmény felhasználásának múltjára és állapotára vonatkozó feljegyzések; a védett építmény (terület) helyszínrajza; a védett építmény jellegzetes részeinek fényképei, továbbá a védett építményre (területre) vonatkozó lényeges irattári és dokumentációs anyag felsorolása és a bibliográfia. A műemlékvédelemről szóló 1997. évi LIV. törvény 37. § (1)–(10) bekezdése már nemcsak a nyilvántartott adatok körét, hanem a nyilvántartás vezetésének módját is szabályozta: A műemléki nyilvántartásnak tartalmaznia kell az ingatlan azonosításához szükséges, a védettség jellegére vonatkozó és más – jogi szempontból jelentős – adatokat és tényeket, továbbá a tulajdonos, a vagyongazdálkodó, a jogos használat és képviselője adatait (név, lakcím) ... A műemléki nyilvántartásban az egyedileg védett műemlékek adatait el kell különíteni a műemléki jelentőségű területekre vonatkozó adatoktól. ... személyes adatok csak az ingatlanhoz rendelt tartókat nyilvántartásba kell felvenni. A műemléki nyilvántartás részletes szabályairól szóló 2/1998. (I.23.) KTM-MKM együttes rendelet 1. § (2) bekezdése kimondta: A műemléki nyilvántartás bitelesen, a valós állapotnak megfelelően tartalmazza a műemlékek és műemléki jelentőségű területek adatait. ... a védett ingatlan (ingatlanrész), továbbá a műemléki jelentőségű terület egyértelmű azonosításához szükséges ingatlan-nyilvántartási adatokat; a védettség elrendelésének, jellegének, azok változásának adatait, valamint a műemlékvédelmi bírság alapjául szolgáló kategóriabesorolást; a védett ingatlan (ingatlanrész), illetőleg objektum (építmény) terület megnevezését, tömör leírását; melléképítményei, berendezései, felszerelési, illetve tartozékai adatait; a műemléki környezet kiterjedése meghatározásához szükséges ingatlan-nyilvántartási adatokat; egyéb jogszabályon alapuló, a védett ingatlan (ingatlanrész) területet érintő védettséget; az eredeti és a jelenlegi funkciót, a tudományos kutatás és feltárás adatait; a védett ingatlanra (ingatlanrészre) vonatkozó hatósági intézkedések rendelkezéseit; illetőleg objektum (építmény) fenntartására, helyreállítására adott állami (pénzügyi és más) támogatás adatait; elővásárlási, szolgalmi, haszonélvezeti jogokra vonatkozó és más – jogi szempontból is jelentős – adatokat és tényeket. A műemlék-nyilvántartás jogi szabályozásából, tehát egyértelműen látható a nyilvántartás kettősségének kialakulása, mely szerint 1997-ben a korábbi építmény és terület mellett 1997. után már az ingatlan,*

valamint ettől megkülönböztetve az objektum (építmény) a nyilvántartás tárgya.

3 A továbbiakban: Kötv.

4 Utóbbiakat a Kötv. a műemlékvédelem sajátos tárgyaként határozza meg. 36–37. §

5 A Kötv. 38–40. § szerint a műemlékvédelem sajátos tárgyai között műemléki területek a történeti táj, a műemléki jelentőségű terület és a műemléki környezet.

6 A törvény ma már nem hatályos szövegében az épített örökségi elem fogalma szerepelt.

7 *Jogi aktus: jogkövetkezmények kiváltására irányuló akarattal megalkotott, amelyek a jog realizálását jelentik, mert jogszabály alapján meghatározott jogi következményt idéznek elő. A védettséget keletkeztető jogi aktusok között megkülönböztethetünk normatív aktusokat (ilyenek a jogszabályok, esetünkben a miniszeri rendeletek) és egyedi aktusokat (hatósági határozatok).*

8 A továbbiakban: Étv.

9 I. még a helyi adókról szóló 1990. évi C. tv. 52. § 5.

10 Az építményhez tartoznak annak rendeltetésszerű és biztonságos használatához, működéséhez, működtetéséhez szükséges alapvető műszaki és technológiai berendezések is.

11 A helyi adókról szóló 1990. évi C. tv. 52. § 6.; a személyi jövedelemadóról szóló 1995. évi CXVII. tv. II. sz. melléklet II. 1. pont

12 A helyi adókról szóló 1990. évi C. tv. 52. § 6.; I. még: a személyi jövedelemadóról szóló 1995. évi CXVII. tv. II. sz. melléklet II. 1. pont

13 A személyi jövedelemadóról szóló 1995. évi CXVII. tv. II. sz. melléklet II. 1. pont

14 A Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény. A továbbiakban: Ptk.

15 Magyarországon a nemesi társadalom földbirtokhoz való tulajdoni viszonyait történetileg az *ősiség* jellemezte és határozta meg. Ezt jól tükrözi, hogy a régi teleklönyvi jogban a nyilvántartási egység a *jószágtest* volt, ami nem volt azonos az ingatlan mai fogalmával. A birtokrészlet (parcella) volt a legkisebb nyilvántartási egység, de rendszerint több ingatlan tett ki egy jogi egységet, jószágtestet. A teleklönyvről szóló 54/1960. (XI. 27.) Kormányrendelet és annak végrehajtásáról rendelkező 2/1960. (XII. 25.) I. M. sz. rendelet által meghatározott új teleklönyvi jog a jószágtest elavult és nehezen kezelhető konstrukcióját elvetette, és helyette az *önálló ingatlan* fogalmát vezette be.

16 Az ingatlan-nyilvántartásról szóló 1997. évi CXL. törvény. A továbbiakban: Inyvt.

17 Inyvt. II § (1) a) és (4) a)

18 Inyvt. 12 § a)

19 Az illetékekről szóló 1990. évi XCIII. tv. 102. § (1) b); a helyi adókról szóló 1990. évi C. tv. 52. § 15.; a személyi jövedelemadóról szóló 1995. évi CXVII. tv. 3. § 29.

20 Ptk. 95. § (1)–(2)

21 Ptk. 97. § (1) bekezdés. A tulajdonjog analogiáján egyéb jogok és kötelezettségek kiterjedése szempontjának a magyarországi műemléki védelem jogtörténetét áttekinthető jelentőséget kell tulajdonítani, mert 1967. január 31-től, az 1/1967. (I. 31.) EM rendelet hatály-

ba lépésétől annak végéig, 1997. december 31-ig terjedő időszakban a műemlékké nyilvánított védett építmények tartozékai – az építményhez tartozó földrészlet (park, udvar), kerítés, támfal és melléképítmények – úgy váltak védetté, hogy azokat a védetté nyilvánító jogi aktusnak nevesítenie sem kellett [1/1967. (I. 31.) EM 2. § (1)–(5)], mert a védettség ezekre a rendelet erejénél fogva kiterjedt [1/1967. (I. 31.) EM 6 § (1)]. Korábban a műemlékké nyilvánítás a védendő érték(ek) nevesítésével történt, így az 1949. november 16. és 1964. december 31. között hatályos, a múzeumokról és műemlékekről szóló 1949. évi 13. számú törvényerejű rendelet 17 § (1) bekezdése szerint *műemlék a földben vagy a föld felszínén lévő minden olyan építmény (épület, épületrész, földmű) és tartozéka, amelyet kiemelkedő történeti, régészeti, képzőművészeti, iparművészeti vagy néprajzi jelentőségére tekintettel a művelődésügyi miniszter műemlékké nyilvánított. A műemlékké nyilvánítással az ingatlan a jelen törvény értelmében védetté válik. Az építésgyőről szóló 1964. évi III. törvény 1965. január elsején kezdődő hatályával az 1967. január 31-ig tartó időszakban a műemlék fogalma, a védetté nyilvánítás módja, a védelemnek a műemlék tartozékaira való kiterjedésének kérdését a 38/1965. (Ép.Ért. 23.) EVM számú utasítás 2. § (1) c.) pontja nem szabályozta [vö. 1964. évi III. tv. 20. §]. 1998. január elsején, a műemlékvédelemről szóló 1997. évi LIV. törvény hatályba lépésével a kérdés viszont ismét szabályozásra került. Műemlék: minden olyan épület, építmény, létesítmény vagy egyéb ingatlan jellegű alkotás, valamint azok rendeltetészerűen összetartozó együttese (rendszer), vagy annak része, illetőleg romja vagy töredéke, amely használat múltjának kiemelkedő jelentőségű ... emléke, annak rendeltetészerűen szerkesztett alkotórészeivel, tartozékaival, berendezéseivel, valamint a hozzá tartozó vagy valaha hozzá tartozott, részben vagy egészben még létező melléképületekkel és ingatlanterülettel (területrészsel) együtt, amely ... védelemre és megtartásra érdemes, és amelyet ilyenként védetté nyilvánítottak. [3. § a)]*

22 E helyen mondok köszönetet dr. Lopusny Zsuzsanna, a Jogi Osztály vezetője részére, aki munkámat körültekintő és precíz jogértelmezéssel folyamatosan segíti.

23 Ellenpéldaként: a pajta az ingatlan tartozéka. Feltétel azonban, hogy a pajta ne legyen olyan tartósan megépítve, hogy az elválasztással elpusztuljon, illetve értéke csökkenjen. Ez utóbbi esetben ugyanis a pajta már az ingatlan alkotórésze minősül. (BH 1964/3.) Például az a pince, amelynek bejárata a pince tulajdonosának tulajdonában álló földrészletről nyílik, a földrészlet alkotórésze, és mint ilyen, önálló ingatlanként nem teleklönyvezhető. A közterületről nyíló pince azonban önálló ingatlanként teleklönyvezhető (Polgári Jogi Döntvénytár 1971–1972. 25. jogeset. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1973.)

24 Ellenpéldaként látható, hogy a 8/1994. (III.22.) KTM-MKM együttes rendeletben több műtárgy (szobor, híd) nevesítésével történik a védetté nyilvánítás. A földrészlet alkotórészeknek, így ingatlannak nem tekintendő kisebb műtárgyakra vonatkozó egyedi rendelkezéseknél a védettség ingatlanra történő kiterjedéséről a védetté nyilvánító jogszabály hallgat, s a helyrajzi számokkal jelölt ingatlanok, mintegy csak a védett érték helymeghatározására szolgálnak.

25 *Egyed:* a valóság azon elemei, amelyek számunkra valamilyen lényeges információt hordoznak, egymástól megkülönböztethetőek. Az egyed egy konkrét értékét egyed elő-

fordulásnak, az előfordulások összességét pedig egyedhalmaznak nevezzük. Tulajdonság (attribútum): az, amivel az egyedet leírjuk, megkülönböztetjük a többi egyedtől. A tulajdonságnak is van előfordulása, értéke. A tulajdonság előfordulások összességét tulajdonsághalmaznak nevezzük. Adatnak nevezzük minden olyan ismeretet, amely előzőleg már rögzítésre került.

26 Az adatbázis egymással valamilyen kapcsolatban lévő adatok jól szervezett halmaza (integrált rendszere), amely több különböző egyed előfordulásainak adatait adatmodell szerinti struktúrában perzisztens módon tárolja számítógépen, a kapcsolat leíró elemek mellett a metaadatokkal együtt úgy, hogy egyidejűleg az adatbázis kezelő program segítségével, egy *adatbázis rendszert* alkotva, több felhasználó számára is hozzáférhetővé válik. A *kapcsolat* az egyedek közötti viszony, amely foka szerint négyféle lehet: 1. *nincs kapcsolat* (két egyed viszonyát az is jellemzi, ha nincs közöttük kapcsolat); 2. *egy-egy* (az egyik egyedhalmaz minden eleméhez pontosan egy elem felel meg a másik halmazból és viszont); 3. *egy-több* (az egyik halmaz eleméhez több elem felel meg a másik halmazból, a másik halmaz elemeihez viszont csak egy elem felel meg az első halmazból); 4. *több-több* (az egyik halmaz egy eleméhez több elem tartozik a másiktól és a másik halmaz egy eleméhez szintén sok elem felel meg az egyikből).

27 *Hitelesség*: A hitelesség fogalma a közlőhöz, az adat forrásához kapcsolható. A hitelességre vonatkozó elméleti megközelítések abban a tekintetben egyeznek meg leginkább, hogy a közlő hitelességét, mint a befogadó észleletét tekintik. Jogok és tények vonatkozásában a *közbitelenség* általában hatósági nyilvántartásokkal kapcsolatosan felmerülő jelző, s olyan nyilvántartást jelent, amelyet a közigazgatás intézményrendszere hitelesnek fogad el. A közhiteles nyilvántartás hitelesen tanúsítja a feltüntetett adatok, továbbá a bejegyzett jogok és tények fennállását. A *közbitelenség elve*, mint alapelvől következik, hogy a bejegyzett adatok, jogok és tények helyességét és a valósággal való egyezőségét az ellenkező bizonyításáig „vélelmezni” kell. A helyesség bizonyítása elsődlegesen nem a nyilvántartás vezető hatóság feladata. A bizonyítást bírósági eljárásban annak kell kezdeményezni, aki kétségbe vonja, ill. támadja a közhiteles nyilvántartás tartalmának helyességét. A bizonyítási eljárás során természetesen a hatóságnak is van védekezési lehetősége a bejegyzés alapjául szolgáló okiratok alapján. *Érvényesség*: alkalmasság arra, hogy a *jogügylet* (negotium) – joghatás kiváltására irányuló akaratnyilatkozat – a célzott joghatásokat kiváltsa. *Hatályosság*: a jogszabály azon hatása, amely alapján adott időben, területen és személyekre (alanyokra) nézve jogviszonyok keletkeznek, módosulnak, szűnnek meg, amikor már (illetve még) jogokat lehet érvényesíteni, amikor a feleket a jogügylet alapján már (illetve még) terhelik kötelezettségek.

28 *EOV*: Az *egységes országos vetület* a magyarországi földmérési térképek síkvetületi rendszere, amit 1976-ban vezettek be, összhangban az egységes országos térképrendszerrel (EOTR). Az ingatlan nyilvántartási és polgári topográfiai térképek ebben a vetületi rendszerben készülnek hazánkban. Az EOV egy ferdetengelyű, szögtagot, ún. süllyesztett hengervetület. Alapfelülete a Nemzetközi Geodéziai Unió által az 1967-ben elfogadott *IUGG 67* elnevezésű forgási ellipszoid (nagyteengelye 6 378 160 m, lapultsága (1/f): 298,247 167427). WGS84/GPS: A *Global Positi-*

oning System egy olyan mesterséges holdakon alapuló navigációs rendszer, amelynek segítségével a földfelszín bármely pontján, vagy a földi légkörben, tetszőleges időpontban, az időjárástól függetlenül, gyorsan, pontosan meghatározhatók a navigációhoz szükséges adatok: a pillanatnyi tartózkodási hely, a pillanatnyi sebesség és az időpont. A Föld felszínét a geodéziában *forgási ellipszoiddal* helyettesítik. A WGS84 *földi ellipszoid* adatai: fél-nagyteengely hossza: $a = 6\,378\,137$ m, fél-kistengely hossza: $b = 6\,356\,752,134$ m. A WGS84 ellipszoid számos NATO tagállamban és így nálunk is az UTM (Universal Transverse Mercator) vetület alapfelülete. Magyarországon újabbban ebben a vetületben készülnek a katonai topográfiai térképek is. A kétféle vetületi rendszer között transzformáció, a koordináták átszámítása szükséges.

29 Magyarországon közel 100 éven keresztül két nyilvántartást vezettek a földrésztelkekről: a *földadó kataszteri nyilvántartást* (később *állami földnyilvántartást*) és a *telekkönyvi nyilvántartást*. Hazánkban a telekkönyvi nyilvántartás bevezetése osztrák mintára történt az 1853-ban kiadott igazságügyminiszeri helyszínelési rendelet alapján. Az igazságügyminiszter 1855. december 15-i rendeletében telekjegyzőkönyvek készítésére adott utasítást. Az adatok megállapítása ekkor a tényleges birtoklás alapján történt. A megállapított adatokat az ún. *telek(betét)jegyzőkönyvekben* foglalták össze. Telekkönyvezés tárgya, a közterületek, folyók, patakok és a természetes tavak medrének kivételével, általában minden önálló földrészlet volt. A községek telekkönyvét jellemzően annál a járásbírósnál, mint telekkönyvi hatóságnál vezették – amíg 1972. január 1-vel ez átkerült a földhivatalokhoz és fokozatosan egyesítették az állami földnyilvántartással –, amelynek illetékességi területéhez a község tartozott. A *telekkönyvi* olyan községenként elkülönített nyilvános jegyzék volt, amely a földrésztelkekre vonatkozó tulajdonjog és más jogok, valamint fontosabb tények és körülmények feltüntetésére szolgált és a bejegyzett jogok (tények, körülmények) fennállását hitelesen tanúsította. Egy-egy *telekkönyvi betétbe* (telekjegyzőkönyvbe) azokat a földrésztelkeket foglalták össze, amelyeknek a tulajdonosa ugyanaz, ill. tulajdonostársak esetén a részarányok mindegyikre azonosak. A telekkönyvi betét (és a telekjegyzőkönyv is) három lapból állt: *A lap* vagy *birtoklap*, *B lap* vagy *tulajdoni lap*, *C lap* vagy *teberlap*. *Az A lapon a földrésztelke (telekkönyvi) helyrajzi száma*, területe, felvése és művelési ága volt feltüntetve. *A B lapon* a tulajdonos (tulajdonostársak) neve, a tulajdonszerzés jogcíme, valamint a tulajdonjogra vonatkozó feljegyzések, korlátozások, telekalakítások bejegyzései, az átjegyzések voltak találhatóak. Mivel a telekkönyvi térképeket a helyszínelő bizottságok sokszor vetület és méretarány nélkül egy példányban készítették, az 1886. évi XXIX. tc. úgy rendelkezett, hogy a *kataszteri térkép* másolata legyen a telekkönyvi térkép, a telekkönyvi betétekbe, pedig a kataszteri felmérés helyrajzi száma és területi adatait kell bejegyezni. A kataszteri nyilvántartás adatainak kötelező használata miatt, tehát a *földrészlet (kataszteri) helyrajzi száma*ra, területére, művelési ágára vonatkozó adatokat 1886 után a telekkönyvi hatóság is köteles volt elfogadni. A községi kataszteri térképek 1856-tól folyamatosan készültek, s 1:2880, a fontosabb területek ábrázolásánál 1:1440, vagy 1:720 méretarányú alkalmazták. A részletes térképeken jelölték a határvonalakat, dűlőneveket, telkeket, parcellaszámokat, utakat; a hozzájuk tartozó kataszteri iratok, pedig a tulajdonosok neveit és a parcellák területének adatait tartalmazták. Egy-egy

település kataszteri térképe több azonos nagyságú — 258x326 mm — szelvényt tartalmaz. A színes kataszteri térképeknek minden szempontból igen nagy a jelentőségük, mivel a 19. század végétől az utak, csatornák, vasutak építése, a városok és egyéb területek rendezésekor nélkülözhetetlen volt e térképek használata. Az eltérő színekkel rárajzolt a birtokos-változásokat, a beépítések és mezőgazdasági művelés alakulását mutató frissítések pontos és megbízható forrásai a földrésztelkek folyamatos alakításának.

30 A *rendeltetés* működésben megnyilvánuló, a formát alakító megjelenési módja a *funkció*, amely így az építészeti téralakítás immanens tulajdonsága lehet. Előbbi az építészeti mű, az épület sajátos célja, mellyel az ember, társadalom igényéből megvalósított funkció révén betölti szerepét; utóbbi az épület helyiségeinek, ezek kapcsolatának rendeltetés szerinti működése, az igény és a lehetőség ütközéséből eredően nem azonos az igénnyel, általában kevesebb annál. (Vámosy Ferenc: *Tartalom és forma az építészetben*. In: *Építés- és Közlekedéstudományi Közlemények*. VII. (1963) 427-428.; Major Máté: *Építészettörténeti és építészettelméleti értelmező szótár*. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1983. 121, 263.)

31 Vö. például: az 1620-58-19/1950. VKM számú védetté nyilvánító miniszeri aktus feltejtésének (ügyirat KÖH-azonosító: 22533) a melléklet-lista 3. oldalán szereplő *Dobó István gimnázium* meghatározását egy későbbi, a 162-M-3-12/1951. számú feltejtés (ügyirat KÖH-azonosító: 222536) melléklet-listájának 51. tételével: *volt Jezsuita, később Dobó István gimn[ázium], ma reáliskola*.

32 A hatósági műemlék-nyilvántartásban a *védelem hatályos státusza* „műemléki védelem”, „ideiglenes műemléki védelem” lehet. A nyilvántartás további státuszai: „megszüntetett műemléki védelem”, „védetté nyilvánítási eljárás alatt álló örökségi érték”, „regisztrált örökségi érték”, „műemlékjegyzékbe felvett örökségi érték” stb. lehetnek. A *védelem hatályos fajtája* egyedi műemléki védelem esetén „műemlék”, „műemlék történeti kert”; területi műemléki védelem esetén „műemléki jelentőségű terület”, „műemléki környezet”, „ex-lege műemléki környezet”, „kultúrtáj” lehet. Hatályon kívül vannak a „műemlék jellegű”, „városképi jelentőségű”, „faluképi jelentőségű” archív kategóriák.

33 *Idő dimenzió*: A nyilvántartás egyedei, az objektumok időben különböző állapotokban találhatóak. Az állapot két egymást követő megfigyelése változást mutathat, amely a múltból a jelenen keresztül a jövőbe való eljutást írja le. *Az idő* a különböző események hatására bekövetkező állapotok látszólag folyamatos sorrendjének érzékelésére utal, s e *változás* értelmezésére és mérésére kialakult fogalom. Az időmérés sajátos formája a múlt tanulmányozása. A múlt eseményei idő szerinti, lineáris sorrendbe (dimenzió – kiterjedés) rendezhetőek és azon belül csoportosíthatóak. Ez az ún. *kronológia*, illetve ennek részeként a *periodizáció*, amellyel a jelenségek, folyamatok időbeli sorrendjét és szakaszolását lehet áttekinthető formába önteni. Ennek során az időbeli rendeződés lineáris egyszerűsége módosulhat, és sajátos párhuzamosságok – például eltérő rendelkezésekkel, több hatályos védési jogi aktus vonatkozás egy műemlék objektumra – alakulhatnak ki, amelyek informaitikai eszközökkel kezelni kell. ■

MI TÖRTÉNIK A HAZAI LAKÁSÁLLOMÁNNYAL? MERRE A KIÚT, VAN-E MEGHATÁROZHATÓ KIÚT A MŰEMLEKI LAKÓÉPÜLETEKET ÉS AZ ÚJ ÉPÍTÉSŰ INGATLANOKAT EGYARÁNT ÉRINTŐ GAZDASÁGI PROBLÉMÁK KÖRÉBŐL. LETENYEI LÁSZLÓ KÖZGAZDÁSZ-SZOCIOLÓGUS NÉGYRÉSZESES SOROZATA EZZEL A KÉRDÉSKÖRREL FOGLALKOZIK. S MERT AZ ÍRÁS PROBLÉMAFELVETÉSÉBEN JELENTŐS HELYET KAPNAK AZ ÖRÖKSÉGI, MŰEMLEKI ÉRTÉKKEL BÍRÓ ÉPÜLETEK, FONTOS, HOGY AZ ÖRÖKSÉG HELYT ADJON, AKÁR VITÁRA KÉSZTETŐN IS, A TANULMÁNYNAK.

Devizahitel-kiváltást ÁLLAMI RÉSZTULAJDONRA!

A CIKKSOROZAT MÁSODIK FEJEZETE AKTUÁLIS TÉMÁHOZ, A DEVIZAHITELESEK MEGSEGÍTÉSÉHEZ SZÓL HOZZÁ. CSAK EMLÉKEZTETÉSKÉPPEN, AZ ELSŐ ÍRÁS AZ ÖRÖKSÉGI ÉRTÉKKEL RENDELKEZŐ ÉPÜLETEK VÉDELMEBEN ÉS AZ ÚJ ÉPÍTÉSEK ELLEN EMELTE FEL A SZAVÁT.

LETENYEI LÁSZLÓ

Azok számára, akik nem szoktak végigolvasni egy viszonylag hosszú cikket, ideírjuk, hogy mi az általunk javasolt szociális kormányzati beavatkozás lényege. A végtörlesztés, illetve az árfolyamgát intézménye a devizahiteles családok többségének jó lehetőséget teremt a devizahitel-csapda elkerülésére. A háztartások egy része azonban a válság éve alatt olyan nagy bajba került, hogy immár az árfolyamgát sem segít.

A törleszteni képtelen devizahitelesek esetében egy új pénzügyi konstrukciót javasolnék a magyar állam, közelebbről a Nemzeti Eszközkezelő Társaság figyelmébe. Eszerint a bajba jutott lakástulajdonosok lakásának csak egy részét vegye meg, a devizahitel erejéig. Sőt, még a teljes devizahitelt sem kell mindig kivásárolni, elég annyit, hogy a maradék hitelt a hitelfelvevő már tudja kezelni/törleszteni. Az állam törleszt a

banknak, és forintban szerez tulajdoni hányadot, az ingatlan jelenlegi piaci értéke alapján. Az állami rész tulajdont bejegyzi a földhivatal, és az állami tulajdoni hányada után szed némi bérleti díjat, lízinget stb. Évek múlva, a válság után megerősödő ingatlanpiacon, az állami tulajdoni hányad a jelenleginél többet ér majd. Az állam is, a hiteles is jól jár.

Budapest, Szent István krt. 5.

Budapest, Király utca

Aki nem jutott bajba, nem fogja ezt a szociális intézkedést, spekulációs céllal igénybe venni. A bajbajutottak számára viszont lényegesen kedvezőbb, mint a mai „végső” megoldások: a teljes lakás elárverezése és szociális lakásba költözés, vagy a teljes lakás kormányzati kivásárlása és szociális bérlakássá alakítása.

A javasolt program összhangban áll a jelenlegi kormányzati intézkedésekkel (árfolyamgát, bankfelügyelet, bérlakásalap), és elsősorban a Nemzeti Eszközkezelő Társaság tevékenységének kiegészítéseként használható fel. A devizahitelesek kapcsán felmerült a kérdés: szükség van-e ma új építésű szociális bérlakásokra, építőipari programra? Ezzel a kérdéssel foglalkozott az első írás.

Az, hogy új építések révén növeljük-e a szociális bérlakásállományt, elvezet egy másik kérdéshez: egyáltalán, mekkora legyen a bérlakásállomány, ezen belül mennyi legyen a szociális bérlemény? E kérdéssel foglalkozik a harmadik írás.

S a befejező tanulmány a magántulajdonú városi lakóépületek két nagy csoportját, a magántulajdonú bérházat és a társasházat veszi górcső alá. Hazánkban jelenleg a városi lakások 92 százaléka társasházban található, a magánbérpaloták kora nem tért vissza. Ezzel együtt belvárosaink élhetősége sem. Működhet vajon jól is a társasház, vagy belvárosaink leromlása szükségszerűen együtt jár ezzel a tulajdonformával?

MI VÉGRE A SEGÍTSÉG?

A kockázatra, amelyet svájci frankban (kisebb mértékben euróalapú elszámolásban) felvett, forintban nyújtott hitelek jelentettek, nem volt kellő történelmi tapasztalat Magyarországon a kétezres évek

elején. Ne feledjük, negyven éven át az ország kötött devizagazdálkodást folytatott, s az azt megelőző hiperinflációk, háborúk, sőt, maga a rendszerváltozás is inkább arra tanította az embereket, hogy a reálvagyon, azaz például az ingatlant többre értékelje, mint a pénzügyi konstrukciókat. Sok százezer, devizahiteles honfitársunk hibájából valószínűleg mindannyian tanultunk. Kérdés azonban,

hogy a tanulópenzt kizárólag a hitelt felvevők fizessék-e meg, vagy mi, többiek is. Jelen cikk szerzője egyetért a felelősség megosztás indokai- val, ezért méltányosnak tartja a magyar állam lépéseit, amellyel közpénzből is segíteni kíván a devizahiteleseken.

A 2011 őszén meghirdetett végtörlesztés az adósok felső 20 százalékanak életét tette sínre. Az árfolyam-

gát intézménye, mely az év végére öltött pontosabb formát, a maradék, közel egymillió devizahiteles adós zömének kiszolgáltatottságát csökkentheti. Azokét, akik képesek eredeti teherbírásuk szerint törleszteni. Végül a törleszteni képtelen lakáshitelek gondjait a Nemzeti Eszközkezelő Társaság enyhíti. Az Alap két-fajta kiutat biztosít a bajbajutottaknak: vagy megvásárolja a lakást, amelyben a volt tulajdonos bérlőként élhet tovább, vagy szociális bérlakásba költözteti a volt tulajdonost. Jelen írás egy új lehetőséget, az állami résztulajdonszerzés forgatókönyvét vázolja fel. Ez a forgatókönyv kedvező lehet a törleszteni képtelen háztartásoknak, amelyeknek az árfolyamgát sem jelent megoldást.

AZ ÁLLAM A TÁRSAM

Az eddigi elképzelések szerint a Nemzeti Eszközkezelő Társaság forrásaiból a fizetni nem tudókat szociális bérleménybe költöztetik, vagy bérlőként élhetnek a saját lakásukban. Jelen elgondolás lényege, ne költöztessék az embereket sehová, de ne is vegyék meg közpénzből egész lakásukat. Annyit (és csak annyit) vegyen át az állam a lakás tulajdonjogából, amennyi a tulajdonos lakhatása érdekében feltétlenül szükséges, s olyan feltételekkel, hogy ne legyen vonzó a spekulánsok számára.

Ez a résztulajdonszerzés három dologot optimalizál:

– A szociálisan rászorulóknak védelmet (ily módon több rászoruló kaphat gyorsabb és kiszámíthatóbb támogatást a közpénzből, mint bármely más esetben. Ráadásul más alternatívákkal szemben, a javaslat kizárja a spekulánsokat).

– A fiskális szempontokat (fontos, hogy ne a bankok, hanem az államkincstár gazdagodjék).

– A meglévő lakásállomány védel-

mét (ez egyszerre örökségi, urbanisztikai és környezetvédelmi szempont).

Ez utóbbi, azaz az örökségvédelem szempontja eddig nem merült fel a devizahitelesekéről szóló közbeszédben. Pedig, mint az előző írásban már szó volt róla, a már meglévő lakásállomány megtartása, fenntartása alapvető örökségvédelmi kérdés, vagy megfordítva: a zöldmezős építkezések támogatása ellentétes a magyar nemzeti érdekekkel, és nemzeti örökségünk, elsősorban a századfordulós épített örökség rovására megy.

„El kell érni, hogy ne az új építésű lakások, hanem épp ellenkezőleg, a régi építésű ingatlanok vevői, felújítói kapjanak illetékedvezményt, mint az Európa-szerte általános.”

S íme, a javasolt konstrukció. A kiindulás, a polgárok néhány tucat milliárd forintot a Nemzeti Eszközkezelő Társaságra (NET) bíznak.

A cél kettős: a devizahitelek megsegítése, és a szociális lakásállomány bővítése. Közös érdek, a pénz minél hatékonyabb felhasználása.

A bukott devizahitelek pályázhatnak a hitelük (vagy egy része) kivásárlására. A pályázat elbírálása során a szokásos szociális szempontok érvényesülhetnek: gyerekek száma, egy főre jutó jövedelem, munkavállalási hajlandóság stb. A nyertes pályázók hitelét, vagy a hitel egy részét az állam kivásárolja a banktól. Ezzel az előtörlesztéssel megszűnik a banki kamat, jutalék, eljárási díj stb.

A bankoknak jelen pillanatban ez kedvező, hiszen épp a legbizonytalanabb kihelyezéseiktől szabadulnak

meg. Az adott helyzetben az állam még akár alkudozhat is „rossz adósok” hitelének árfolyamáról.

A konstrukció legfontosabb eleme, hogy az állam nem az egész ingatlant vásárolja meg, hanem csak egy részét. S a kivásárolt hitel arányában tulajdont szerez.

Az állam által megszerzett állami tulajdon aránya: az előtörlesztett tőke (forintban, napi árfolyamon) és a lakás mai értékének aránya. Az ingatlanbecslés alapja a bank által a hitelfelvétel időpontjában megállapított ingatlanérték korrigált értéke, a KSH-adatok alapján számított átlagos ingatlanérték-változás alapján.

A hitelvásárlás révén szociális célú állami tulajdonrész jön létre. A lakást a benne lakó család használja, azaz megvalósul az, amit a közgazdaságtan kinyilvánított preferenciának nevez: mindenki ott lakik, ahol fizetett érte.

Az állam a tulajdoni hányada után bérleti díjat számol fel. Ez lehet szociális (szociális) díj, vagy épp piaci alapú, az Eszközkezelőnek mindenesetre egy új, szociális eszköz kerül a kezébe. Piaci alapú lakbérfizetés esetén is jobban jár a társtulajdonos (azaz a bérlő), hiszen a fél lakás után bizonyára kevesebb bérleti díjat fizet, mint a banki törlesztőrészlet lenne, hiszen kezelési költség, kamat stb. nem terheli.

Ezáltal jól járnak a bedőlt hitelek: kisebb lesz a havi rezszi, alapvetően a saját lakásukban maradnak, amelyben (osztatlan közös) tulajdoni hányaduk is van, és elővásárlási joguk a többi hányadra. Indokolt esetben szociális bérletidíj-támogatást igényelhetnek, amelyet az Eszközkezelő jóváhagyhat.

A tulajdonrészt a társtulajdonos visszavásárolhatja az államtól, illetve, ha a lakás eladásra kerül, akkor tulajdoni hányaduk arányában osztottnak a tulajdonosok. Az állam azért járhat jól ezzel a konstrukcióval, mert alapvetően ma, a válság mély-

pontján, olcsón vesz ingatlant, majd a válság után relatíve drágán értékesítheti. (Eladáskor megint csak szempont lehet, hogy az ingatlan eladási ára nem lehet alacsonyabb, mint a KSH-adatok alapján korrigált ár; vagy, ha ennél alacsonyabb, akkor nyilvános árverésen kell értékesíteni stb.).

A várható értéknövekedés következtében az Eszközkezelő jár jól, még pontosabban mi, polgárok: az Alapba tett forrásaink egyre többet érnek, amit az Eszközkezelő további szociális célok megvalósítására fordíthat, vagy legalábbis nem igényel további közpénzt a működéséhez. Hasonló konstrukciót cégek támogatására alakítottak már ki.

ÉLETSZERŰ SZÁMÍTÁS

A tulajdonos 2007-ben lakást vett 10 millió forintért, ebből 5 millió volt CHF alapú hitel. A hitelt öt éve törleszti, de mivel frankalapú, a tőketartozása forintban immár 6 millió. A hiteles családos ember, két gyerekkel, elveszítette a munkáját, segítségre szorul.

Az állam beavatkozik: megveszi a banktól a 6 millió forintos tartozást, azaz előtörleszt. (Kettős célt ér el: egyrészt megakadályozza az adós terheinek növekedését, másrészt „rossz” hitelt vesz át, stabilizálja a bankszektor, esetleg kedvezőbb konstrukciót kap.)

Ha feltételezzük, hogy a lakás értéke nem változott a beavatkozás időpontjára, akkor az állam 60 százalékos tulajdont szerez az ingatlanban.

(A 2012. márciusi ingatlanpiaci adatok alapján azonban a 2007-ben 10 millió forint értékű ingatlan ma csak 9,2 milliót ér, ezért az állami rész tulajdon aránya 64 százalék lenne). Az állam nevében a NET bérleti díjat kér 60 százalékos tulajdoni hányada után, amit a mindenkori lakó fizet. Ez a díj még piaci alapon

is alacsonyabb, mint a bankhitel lenne, de a NET ráadásul még szociális szempontokat is érvényesíthet, amelyet félévente kell megpályázni, elbírálni. A NET könnyen adhat szociális kedvezményeket, hiszen alapvetően nem a bérleti díj, hanem a tulajdonrész jelent fedezetet a biztonságos működéséhez.

Ha a tulajdonos nem fizeti a bérleti díjat, tartozása fejében az állam további tulajdoni hányadot szerez. Ha a lakó ki tudja vásárolni az államot, akkor ezt bármikor megteheti, mindenkori piaci értéken. Az elszámolás alapja a hitelfelvétel időpontjának ingatlanérték-bebecslése és a KSH ingatlan árindex. A mindenkori piaci értéket egy internetes kalkulátorral bárki számára könnyen kiszámíthatóvá lehet tenni.

Ha a lakást el akarják adni, az állam megkapja a maga tulajdoni hányada után járó részt, amely nem lehet kisebb, mint a kalkulátorral számított piaci érték.

Apró, de fontos elem: az objektív, KSH-adatokon alapuló árkalkulációra azért van szükség, hogy spekulációs célból senki ne vegye igénybe az adott támogatást. Ellenkező esetben előfordulhatna, hogy valaki kivásároltatja a devizahitelt az állammal, majd fiktív vásárlással, kis összegért eladja a lakást, az állam kis összeget kasszírozhatna a tulajdoni hányada után, a tulajdonos pedig visszavásárolná az ingatlant: se hitel, se állami tulajdonrész.

Az intézkedés várhatóan népszerű lenne: a legtöbb hiteles olcsó, forint-alapú konstrukcióvá tudná alakítani a hitelt, még ha az állam, mint társtulajdonos, jelent is némi kockázatot. Az évi 14–20 milliárd forintot, ami erre a célra költhető¹, hatékonyabban használhatná fel, mint bérlakásépítéssel, vagy teljes lakás kivásárlásával. Így több adósságot, lehetővé teszi, hogy a tulajdonos a lakásban maradjon, és valóban csak a bajbajutottakon segít. S, ha így a bankok megszabadulnának a

rossz hitelektől, az elméletileg még a többi hiteles helyzetét is javíthatná. Hiszen most a hazai bankok éppen a jelentős, rossz hitelállománnyal magyarázzák, hogy Magyarországon miért magasabb 1,5–2 százalékkal a frankhitel kamata, mint Lengyelországban.

KÉRDÉS – FELELET

Mire elég évente 20 milliárd forint?
Átlagosan 5 millió forint értékű hitelkiváltással számolva évi 4000 lakást, azaz 4000 kétségbeesett családot lehet megmenteni. Ezek a családok különben az utcára kerülnének, vagy kényszerű lakhelyváltásra adnák a fejüket.

Miért kedvezőbb a rész tulajdonvásárlás, mint új szociális lakásokat építeni, vagy egész lakásokat megvenni bérlakás célra?

A tulajdonosnak nem kell átköltöznie egy új környezetbe, ami messze eshet a munkahelyétől, társadalmi kapcsolataitól.

Nem alakul ki szociális gettó, szegények lakóparkja.

A szociális rész tulajdon rugalmasabb, mint a szociális lakás. Nincs éles határ a rászoruló és a „normális” lakók között, hanem a rászorultság mértékét tekintve kisebb vagy nagyobb az állami beavatkozás (és az állami tulajdon) mértéke.

A szociális bérlakások fenntartása közpénzből nagyon drága és nem hatékony. A szociális lakások minősége, értéke jellemzően gyorsan romlik. A rész tulajdon-konstrukcióban viszont a lakást a benne lakó rész tulajdonos sajátjaként kezeli (csakúgy, mint frankhiteles korában), nem hagyja leromlani, miközben az állam nem költ a fenntartásra. Szociális bérlakást venni vagy építeni sokkal többbe kerül, mint a lakások egy részét megvenni. Épp ezért rész tulajdon-vásárlással sokkal több emberen lehet segíteni.

A szociális bérlakásprogram igazságtalan. Néhány tízezer bajbajutotthoz

Budapest, Andrásy út 98.

képest legfeljebb néhány száz szociális bérlakás épülhet belátható időn belül. Egyesek joggal kérdezhetik: én miért kerülök az utcára, más pedig a kisbérű lakásban nevet a világra?

Mi történik túljelentkezés esetén?

Pályázati rendszerben a leghátrányosabb helyzetűeket, leginkább rászorultakat lehet előtérbe helyezni. Jelentős túljelentkezés esetén mérlegelhető a NET forrásainak megemelése.

Mi lesz, ha idővel megoldódik a frankhiteles kérdés?

A recept aktualitását ugyan a CHF árfolyam adja, de a modell működhet a válságmentes napokban is. Van, akinek nincs pénze egy saját lakásra, de egy fél lakásra lenne elegendő megtakarítása. Idővel megvásárolhatná a másik (állami, önkormányzati) felét, addig bérleti díjat fizet.

Hogy függ össze mindez a nemzeti örökséggel és a Kulturális Örökségvédelmi Hivatallal?

Mint részletesen bemutattuk, az új lakások építésének erőtvetése és támogatása szinte egy töretlen, poli-

tikai támogatást kapott 1948-tól kezdve, illetve a rendszerváltozás óta is. Érthetetlen módon a kommunista rezsim, majd a szabad, demokratikus Magyarország egyaránt a zöldmezős építéseket támogatta. A korábbi lakótelep-építések, akárcsak az utóbbi lakópark és egyéni újlakás-építések olyan filtrációs hatást váltottak ki, amelyek végső soron a századfordulós épületekből, a régi belvárosokból csalták el a fiatal, munka- és gyerekvállalásra kész lakosságot. Fordulatra van szűkség. El kell érni, hogy ne az új építésű lakások, hanem épp ellenkezőleg, a régi építésű ingatlanok vevői, felújítói kapjanak illetékkedvezményt, mint az Európa-szerte általános. Minden lehetséges módon akadályozni kell a további városi vagy agglomerációs zöldfelületek beépítését. Különösen elejét kell venni annak, hogy kormányzati forrást zöldmezős beruházásra költsenek, mindegy, hogy lakás vagy más céllal. **Kik a nyertesei és kik a vesztesei a résztulajdon-vásárlásnak?**

A kormányzatnak, a devizahitelesnek, a bankoknak, a nemzeti örökségnek

egyenként kedvező a javaslat. Sértheti viszont az újlakás-építésben szereplő építőipari lobbierőket. Ezt az ellentétet azonban vállalni kell. Úgy gondolom, sem az építőanyag-nagykereskedelem, sem az alapvetően multinacionális cégek tulajdonában álló, hazai építőanyag-ipar sem jelenthet olyan biztos pontot az alapvető gazdaságpolitikai célok elérése érdekében, amely miatt kormányzati megrendelésekkel kellene piacot biztosítani részükre. Épp ellenkezőleg. A kis-, közép- és mikrovállalkozások fellendítését, a nagyobb arányú foglalkoztatást és nagyobb hozzáadott értéket épp a régi lakások felújítása biztosítja, nem pedig új lakások építése, függetlenül attól, hogy az új építés szociális funkciót tölt be vagy sem. ■

FORRÁS

1 A Nemzeti Eszközkezelő Társaság becslése szerint 2011-ben várhatóan mintegy 5 milliárd forintot kell ingatlanvásárlásra fordítania, 2012-től ez évi 14 milliárd forint lehet. (MTI, 2011. július 18.)

ISMERETLEN FESTŐ, *elveszett hagyaték...*

Köszönettel tartozom Koloss Istvánnénak, aki Kernstock Ágoston özvegye unokaöccsének a felesége, s gondosan őrzi a művészre vonatkozó emlékeket.

AZ ELMÚLT ESZTENDŐ NOVEMBERÉBEN IDŐS HÖLGY KERESTE FEL A MŰTÁRGYFELÜGYELETI IRODÁT, HOGY BEJELENTSE, BUDAPESTI LAKÁSUKRÓL KÉT NAPJA MŰKINCSEKET LOPTAK EL, EGYEBEK KÖZÖTT KERNSTOCK ÁGOSTON NYOLC OLAJFESTMÉNYÉT IS, AMELY A CSALÁDI HAGYATÉK RÉSZE VOLT.

DR. BUZINKAY PÉTER

Az idős hölgy egy köteg papírt mutatott és adott át. A már fél évszázada elhunyt, rokon festőművész életének dokumentumait, hivatalos iratokat, fényképeket, tárgyjegyzéket és színes fényképeket a lopott festményekről. S ne is csak az egyébként szokásos, családi fényképalbumokból kiemelt, az ünnepi asztalt körülülő családtagok mögötti falon – bélyegméretben – látható festményfotókra gondoljunk, hanem nagyobb felbontású, jobb minőségű tárgyfotókra. Ugyanis még 2010 nyarán, egy jó nevű pesti galériás már végigfotózta az anyagot, de mivel magáról a festőről semmit sem tudott sem ő, sem a szakma, az üzlet végül nem jött létre. Bár a galéria tervezte, hogy a művészettörténetben eddig ismeretlen Kernstock Ágostont a piacra bevezeti, azaz kis életmű-kiállítással, kiadvánnyal, adatok közzétételével bemutatja, de erre nem került sor. A kiállítás, a feldolgozás előkészítése céljából készített – jobb felbontású, nagyítható – digitális fényképek viszont megmaradtak, és azokat a galériás rendelkezésre is bocsátotta. A fényképek és a pontos adatok alapján hozzá lehetett kezdeni az adatfeldolgozáshoz, hogy a festmé-

nyek bekerüljenek a lopott, eltűnt műtárgyak nyilvántartásába. Az adatfeldolgozás során szembesülni kellett avval, hogy Kernstock Ágoston neve nemcsak a hivatali Egységes Műtárgytár (EMT) adatbázisának alkotói között nem szerepel, hanem a művészeti és életrajzi lexikonok sem ismerik. Sőt, a nevet beírva,

„Akkor válogattak, csak „Kernstock”-szignós képet vittek el, a „Kernstock Ágoston” aláírással jegyzetekre nem tartottak igényt...”

az internetes keresők sem adnak ki értelmezhető találatot. Azonban a festő rokonságába tartozó hölgy, szerencsére, nem csupán a művészi hagyaték részét képező olajképeket őrizte, hanem az életére, művészi pályájára vonatkozó dokumentumokat is. Így adatolható, forrásosan igazolható módon lehetőség nyílt most egy, eddig a szakma előtt is ismeretlen, elfeledett művész nevével, alkotásait,

ha röviden is, feldolgozni, bemutatni. Kernstock Ágoston (Budapest, 1894 – Szombathely, 1961) az ismert festőcsaládba született, apja Kernstock József (Pest, 1841 – Budapest, 1916) a Pesten Marastóninál, majd külföldön tanult művész a fővárosi Iparrajziskola tanára is volt. Ágoston, aki a XX. század első felének művészeti életében és a kor művészettörténetében is meghatározó Kernstock Károly (Budapest, 1873 – Budapest, 1940) unokatestvére volt, ilyen módon a művészeti alapismereteit, képzettségét is otthonról hozta. Több mint két évtizedes festői munkássága is az 1910-es, '20-as és '30-as évekre tehető. Festett portrékat is, de megmaradt munkái többnyire hagyományos felfogásban készített tájképek. A családi hagyaték mintegy hetven-nyolcvan olajképet számlál, mely kiegészül néhány tucat grafikai alkotással is. A családi emlékezet tud Újváry Ignác (Pest, 1860 – Kisoroszi, 1927) mellett végzett díszlettervezői munkásságáról is. Mint rákosszentmihályi illetőségű festő természetesen részt vett a művészeti és kiállítási életben is, nevével, és Tabáni részlet című művét

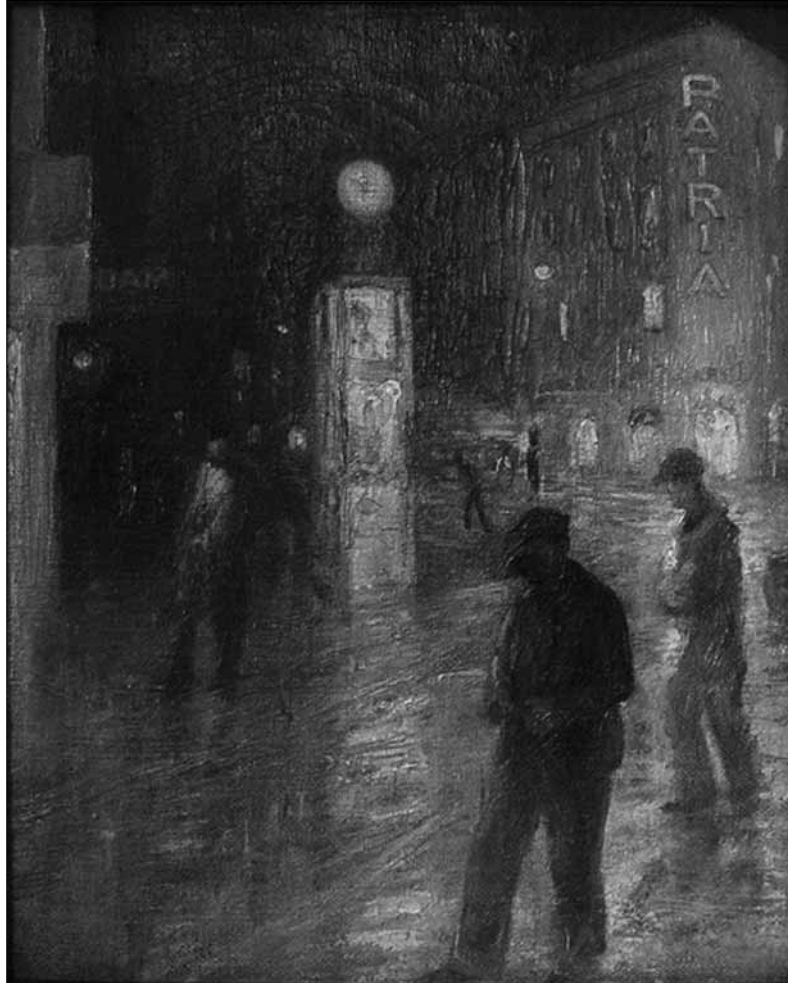
megtaláljuk a Képzőművészeti Társulat 1924 tavaszi kiállításának tárgymutatójában is, de tíz olajképe szerepel 1925 szeptemberében a „Balázs Lucy, Kernstock Ágoston, Kozmér Sándor, Paskó István festőművészek kiállításának katalógusá”-ban is.

A művészi életmű sajnos nem tudott kiteljesedni, a még csak középkorú festőn egyre inkább a skizofrénia tünetei hatalmasodtak el.

Folyamatos gyógykezelésre szorult, végül a háború után a Vas megyei Intaházán, a kihelyezett, új felfogású, kórházi elmeosztályon lelt új otthonra. A Benedek István orvos-író vezetésével működő intézetben újra alkotni kezdett: vasszobrokat készített. Benedek István az 1957-ben megjelent, az intézet életéről szóló, Aranyketrec című művében „Festő Ágoston” névvel írt róla.

A művészi hagyatékot dézsmálták most meg, sajnos nem először.

1982-ben ugyanis már egyszer jártak betörők a családnál, s annak idején is nyolc festményt vittek el. A betörők akkor válogattak, csak „Kernstock”-szignós képet vittek el, a „Kernstock Ágoston” aláírással jegyzetekre nem tartottak igényt... A művész hagyatéka tehát javarészt

elveszett, szétszóródott, de a remény él. Egyrészt a festő személyére és életművére vonatkozó dokumentumok még a családnál elérhetők, feldolgozhatók, másrészt a képek előkerülésében is reménykedhetünk. És nem is csak a most elloptak-

ra gondolok. A művészettörténész ugyanis – a hazai műkereskedelem természetét ismerve – okkal feltételezheti, hogy Kernstock Ágoston kizárólag családnévvél szignált festményeit a galériák, régiségboltok Kernstock Károly érett stílusától kisebb eltérő, de neki tulajdonított művek gyanánt „jutányosan” kínálták eladásra. Ekként pedig mégiscsak reménykedhetünk, hogy egyszer a kutatás eljut oda, hogy az ismert unokatestvér életművéből „kihámozza” a kevésbé ismert Ágoston alkotásait. S akkor mégiscsak összeáll majd az életmű, és elfoglalhatja helyét a XX. század első felének gazdag hazai festészeti örökségében. ■

*Kernstock Ágoston
(Budapest, 1894 – Szombathely, 1961):*
▲ *Pesti utcakép a Pátia kávéházzal*
(vászon, olaj, 40x30 cm)
◀ *Kilátás a Gellért-begyről a Budai vár felé* (vászon, olaj, 40x50 cm)
A képeket ellopták: Budapesten, 2011. november 11-én

